

ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ALMAN DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI

Fira YORULMAZ

INGEBORG BACHMANN' IN “HER ŞEY” VE HALİT ZİYA
UŞAKLIGİL' İN “BİR BAŞLANGICIN SONU” ADLI KISA
ÖYKÜLERİNDE ÇOCUK-AİLE İLİŞKİSİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

TEZ YÖNETİCİSİ
Prof. Dr. Salih Zeki BAYRAM

ERZURUM – 2006

İÇİNDEKİLER

SAYFA NO

ÖZET.....	II
ABSTRACT.....	III
ÖNSÖZ.....	IV
GİRİŞ	Hata! Yer işareti tanımlanmamış.
I. BÖLÜM.....	Hata! Yer işareti tanımlanmamış.
1. INGEBORG BACHMANN.....	Hata! Yer işareti tanımlanmamış.
1.1. Her Şey.....	Hata! Yer işareti tanımlanmamış.
1.1.1. Özet.....	Hata! Yer işareti tanımlanmamış.
1.1.2. Baba.....	Hata! Yer işareti tanımlanmamış.
1.1.3. Anne.....	Hata! Yer işareti tanımlanmamış.
1.1.4. Çocuk.....	Hata! Yer işareti tanımlanmamış.
1.2. Öykünün Değerlendirilmesi.....	Hata! Yer işareti tanımlanmamış.
II. BÖLÜM.....	Hata! Yer işareti tanımlanmamış.
2. HALİT ZİYA UŞAKLIGİL	Hata! Yer işareti tanımlanmamış.
2.1. Bir Başlangıcın Sonu	Hata! Yer işareti tanımlanmamış.
2.1.1. Özet.....	Hata! Yer işareti tanımlanmamış.
2.1.2. Baba.....	Hata! Yer işareti tanımlanmamış.
2.1.3. Anne.....	Hata! Yer işareti tanımlanmamış.
2.1.4. Çocuk.....	Hata! Yer işareti tanımlanmamış.
2.2. Öykünün Değerlendirilmesi.....	Hata! Yer işareti tanımlanmamış.
III. BÖLÜM.....	Hata! Yer işareti tanımlanmamış.
3. ÖYKÜLERİN KARŞILAŞTIRILMASI..	Hata! Yer işareti tanımlanmamış.
SONUÇ	Hata! Yer işareti tanımlanmamış.
ORİJİNAL METİNLER	Hata! Yer işareti tanımlanmamış.
KAYNAKÇA.....	Hata! Yer işareti tanımlanmamış.
ÖZGEÇMİŞ	Hata! Yer işareti tanımlanmamış.

II

ÖZET

YÜKSEK LİSANS TEZİ

INGEBORG BACHMANN' IN “HER ŞEY” VE HALİT ZİYA UŞAKLIGİL' İN “BİR BAŞLANGICIN SONU” ADLI KISA ÖYKÜLERİNDE ÇOCUK-AİLE İLİŞKİSİ

Fira YORULMAZ

Danışman: Prof. Dr. Salih Zeki BAYRAM

2006 – SAYFA: 74+IV

Jüri: Prof. Dr. Salih Zeki BAYRAM

Yrd. Doç. Dr. Şahbender ÇORAKLI

Yrd. Doç. Dr. İbrahim Halil YURTCAN

Çalışmamızda çocuk–aile ilişkisi, aile içi eğitim düzleminde incelenirken, çocuğun yetiştirilmesi ve hayata hazırlanması sürecinde ana–babanın katkıları ve dış çevrenin olumlu-olumsuz etkilerini irdeledik.

Konunun temel alt yapısal donanımını sağlamak amacıyla, önde gelen uzman kaynakları inceledik. Konu ile ilgili yan kaynakları değerlendirdik. Kaynaklar, hem Türkçe hem de Almanca metinlerin incelenmesi sonucu elde edilmiştir.

Çalışmamızın ana amacı, adından anlaşılacağı gibi, çocuğun eğitim ve öğretim evrelerinde ailenin rolü ve önemini vurgulamak ve olabildiğince, bu konuda yönlendirici bir çalışma ortaya koymaktır.

ABSTRACT

MASTER THESIS

**THE RELATIONSHIP BETWEEN CHILD AND FAMILY IN THE SHORT
STORY “ HER ŞEY ” BY INGEBORG BACHMANN AND “ BİR
BAŞLANGICIN SONU ” BY HALİT ZİYA UŐAKLIĐİL**

Fira YORULMAZ

Supervisor: Prof. Dr. Salih Zeki BAYRAM

2006 – PAGE: 74+IV

Jury: Prof. Dr. Salih Zeki BAYRAM

Assist. Prof. Dr. Şahbender ÇORAKLI

Assist. Prof. Dr. İbrahim Halil YURTCAN

In our study, while the relationship between child and family is examined on the base of education inside family, we studied the contribution of parents and, positive and negative effects of environment in the process of raising the child and preparing his/her for life.

For the purpose of providing substructural fitment of the subject, we examined pre-eminent resources. Resources are obtained as a result of examination of both Turkish and German texts.

The main aim of our study, as it can be understood, is to emphasize the importance and the role of family in child’s education phase and, possibly, to manifest a guiding study.

ÖNSÖZ

Dünyada hızla süren sosyal, ekonomik, kültürel ve siyasal alandaki değişimler ve gelişimler tüm insanlığın hizmetine sunulmaktadır. Artık önemli olan birey ve bireyin refah gelişmişliğidir. Toplumların gelişmişlik ölçütü de bireyin gelişmişliği ile orantılıdır, yani büyük ölçüde yeni kuşakların sağlıklı yetiştirilmesine ve eğitilmesine bağlıdır. Bu da aileye düşen bir görevdir. Bir çocuğun bedensel, zihinsel, duygusal, ahlaksal ve sosyal gelişimine uygun ortamı sağlamak öncelikle ailenin görevidir. Bu açıdan gerek aileye gerekse topluma büyük iş düşmektedir.

Buradan yola çıkarak çalışmamızın konusunu toplumun en önemli birimi olan çocuk üzerine oluşturduk. Ingeborg BACHMANN ve Halit Ziya UŞAKLIGİL' den seçtiğimiz iki öyküde çocuk-aile ilişkisini inceledik. Bu iki öyküde ailenin, çocuk üzerinde eğitim ve öğretim süreci boyunca olumlu veya olumsuz etkilerini, ailenin çocuğun ruhsal ve fiziksel gelişimdeki rolünü ve yakın çevre-çocuk ilişkisini irdeledik. Çocuğun eğitim ve öğretim evrelerinde ailenin önemini vurgulamaya çalışırken, aynı zamanda bu konuda çalışmamızla bilgilendirici olmaya amaçladık.

Bu çalışmamızda, Ingeborg BACHMANN'ın *Her Şey* adlı öyküsünün daha önce bir çevirisi yapılmış olmasından dolayı çeviriler tarafımızdan yapılmamıştır.

Bu çalışmanın hazırlanmasında, büyük bilgi birikimini esirgemediğinden, aynı zamanda danışmanlık saatleri dışında her fırsatta yönlendirici eleştirilerde bulunmasından dolayı özellikle Sayın Hocam Sayın Prof. Dr. Salih Zeki BAYRAM' a ve Sayın Hocam Dr. Şahbender ÇORAKLI' ya sonsuz teşekkürlerimi sunarım. Ayrıca benden maddi ve manevi desteklerini esirgemeyen Bölüm Hocalarıma, değerli aileme, arkadaşlarıma da teşekkürlerimi bir borç bilirim.

GİRİŞ

Toplumun temel taşı olarak adlandırılan ailenin birçok tanımı olmakla birlikte *Türk Aile Yapısı Özel İhtisas Komisyonu* tarafından yapılan tanıma göre;

“Aile kan bağıllığı, evlilik ve diğer yasal yollardan, aralarına akrabalık ilişkisi bulunan ve çoğunlukla aynı evde yaşayan bireylerden oluşan, bireylerin cinsel, psikolojik, sosyal ve ekonomik ihtiyaçların karşılandığı ve düzenlendiği temel bir birimdir.”¹

Her toplum, çocuklu ve çocuksuz birçok aileden oluşur. Çocuk; gelişen bir insan yavrusu, olgunlaşmamış küçük yurttaştır.² Çocuk, geçmişte ve günümüzde toplumumuzun oluşması adına en önemli bireydir ve her toplum için büyük bir önem taşır. Bu yüzden ne durumda olursa olsun, anne ve babanın asıl görevi sağlıklı bir toplum için, bedenen ve ruhen sağlıklı çocuk yetiştirmektir. Çocuğun kişiliğinin oluşmasında en büyük pay ailenindir, çünkü çocuk işlenmemiş haliyle aileye katılır. Anne ve baba, çocuğun barınma, beslenme, eğitilmesi gibi temel ihtiyaçlarını karşılayarak, ona bir güven ortamı yaratarak; onun sağlıklı büyümesini ve güvence altında yaşamasını sağlamak zorundadır. Çocuğun yeteneklerinin gelişmesinde yardım ederek, yol göstererek, onun davranışlarına yön ve iyi bir eğitim vermelidir.

“İnsan ne ise o oluşunu eğitime borçludur; olumlu, olumsuz, sağlıklı, sağlıksız, sahip olduğu her şeyin kökeninde eğitim anlayışı yatar.”³

¹ Serap Nazlı; *Aile Danışmanlığı, Nobel Dağıtım*, 2. bs., Ankara, 2001, s. 17.

² Atalay Yörükoğlu; *Değişen Toplumda Aile ve Çocuk*, Özgür Yayınları, İstanbul, 1997, s. 13.

³ Yılmaz Özbek; *Sağlıklı Eğitim Sağlıklı Toplum*, Çizgi Kitabevi, Konya, 2004, s. 1.

Bu nedenle, aile içi eğitim çocuğun gelişiminde büyük rol oynar. Aile içindeki ilişkilerde anne ve babanın çocuğa tutumu kadar, birbirine karşı tutumuda büyük önen teşkil eder;

“İster ihmalkâr, ister kendilerini çocuklara adanmış olsunlar, çocuklarına aynı mesajı verirler. İnsanlar çocukları olduktan sonra ne kadar mutlu, ne kadar hırslı, yetenekli ya da yaratıcı insanlar olsalar bile yaşamlarını çocuklarının üzerine kurarlar. Bilinçsiz olarak sürüklendiğiniz bu durum kendi çocuğunuzun mutluluğunuzun elinizden almasına neden olur.”⁴

Böylece mutsuz anne-baba, mutsuz çocuklar oluşur. Bundan dolayıdır ki günümüzde anne-babalar hiçbir şeyi doğru yapmadıklarına inanabilmektedir.

Çocuk ve aile, toplum açısından olduğu kadar sanat için de aynı oranda önem taşımaktadır. Her sanat dalı değişik bakış açılarıyla insanı ve insana dair her şeyi yansıtır. Başlangıçtan günümüze kadar, insan ve hayat edebiyatın da başlıca konularından olmuştur. Edebiyat, insanı konu edindiği gibi yansıttığı olay ya da durumlarla da, birbiriyle etkileşim içinde olan toplumsal farklılıkları, bireysel-toplumsal çatışmaları, sosyo-kültürel çatışmaları, kişisel toplumsal yabancılaşmaları⁵ konu edinmiştir. Yazar, gerçek hayattan aldığı ya da kurmaca olarak yarattığı kahramanı işlemek için var olan mekânlardan yararlanmakta ve tasvirler kullanmaktadır. Yazar, eserlerinde kahramanlarla sosyal ve kültürel çevre ilişkilerini, çatışmalarını, aile ve toplum ilişkilerini, ana-baba-çocuk ilişkilerini yansıtır.

⁴ Gael Lindenfield; **Kendine Güvenen Çocuk Yetiştirme**, çev: Gülder Tümer, HYB Yayıncılık, 1. bs., Ankara, 1997, s. 36.

⁵ Yabancılaşma: **Felsefe Sözlüğün** de, Ahmet Cevizci tarafından şöyle tanımlanır; şeylerin, nesnelerin bilinç için yabancı, uzak ve ilgisiz görünmesi, daha önceden ilgi duyulan şeylere, dostluk ilişkisi içinde bulunulan insanlara karşı kayıtsız kalma, ilgi duymama, hatta bıkkınlık yada tiksinti duyma.

Biz de bu çalışmamızda eserlerdeki çocuk motifi üzerinden durarak çocuk-aile ilişkisini incelemek istedik ve farklı ırk, dil ve kültürden iki yazarın birer öyküsünü ele aldık: Ingeborg BACHMANN' ın *Her Şey*⁶ adlı öyküsü ve Halit Ziya Uşaklıgil' in *Bir Başlangıcın Sonu*⁷ adlı öyküsü.

Birinci Bölümde Ingeborg BACHMANN hakkında kısa bir bilgi verdikten sonra, *Her şey* adlı öyküdeki anne-baba ve çocuk motiflerini, ikinci bölümde Halit Ziya UŞAKLIGIL hakkında kısa bir bilgi verdikten sonra, *Bir Başlangıcın Sonu* adlı öyküdeki anne-baba ve çocuk motiflerini ayrı ayrı ele alıp irdeleyerek, üçüncü bölümde ise her iki öyküdeki ortak ve zıt yönleri göstererek karşılaştırmaya çalışacağız.

⁶ Ingeborg Bachmann; " **Almancadan Öyküler**" **Çağdaş Yazarlardan Seçmeler**, çev.: Arif Gelen, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 1993, s. 31-46.

⁷ Halit Ziya Uşaklıgil; ' **Aşka Dair** ' **Hikayeler**, İnkılap ve Aka Kitapevleri, İstanbul, 1974, s. 63-70.

I. BÖLÜM

1. INGEBORG BACHMANN

Ingeborg BACHMANN (1926–1973), Avusturya’ da doğdu. Hukuk ve daha sonra da felsefe öğrenimi gördü. Şiir ve nesir türünden eserler veren Ingeborg BACHMANN, çağdaş Alman edebiyatının büyük isimlerinden biridir. Eserleri hacim bakımından çok olmamasına rağmen yeni edebiyat kuşağının gözde şairi sayılmaktadır. Şiirlerinde, nesnelere ve deneyim özyerlerini, en yakın yaklaşımla isimlendirmek yoluyla hakikati göstermeye çalışır.⁸

1.1. Her Şey

1.1.1. Özet

Ingeborg BACHMANN, *Her Şey* adlı öyküsünde maddi yönden sıkıntı çekmeyen, bir aileyi anlatmaktadır. Öyküdeki baba aynı zamanda ben anlatıcıdır. Öykü, babanın birlikte yaşadığı kadının hamile kalması sonucunda evlenmesiyle başlar. Öykü, babanın çocuğun doğmasından önceki heyecanının ve korkularının anlatılmasıyla devam eder. Baba, doğumdan sonra bu çocuk hakkında olumsuz düşüncelere kapılmaya başlar. Çocuk büyüdükçe, bu düşünceleri ve endişeleri de artar. Onun iyi ya da kötü her hareketinden kendince olumsuzluklar çıkarır. Baba, çocuğunun toplumun bu klasik düzeninden farklı, kendine özgü birisi olmasını ister. Fakat çocuğunun bunu yapamayacağını anlayınca da ona karşı ilgisini yitirir. Bunun sonucunda tüm sorumluluk annenin üzerine kalır.

Çocuk, okul yıllarına geldiğinde baba, bu çocuğun içinde kötülüğün saklı olduğunu düşünür ve artık onu istemez, sevgisinin dışına iter. Çocuk, baba tarafından ilgisiz ve sevgisiz büyür. Sonuç olarak hırçın davranışlar sergiler ve sürekli sorunlar yaratır. Bu durum babanın çocuğu tümten dışlamasına sebep olur. Öykünün sonunda çocuk bir okul gezisi sırasında

⁸ Gürsel Aytaç; *Çağdaş Alman Edebiyatı*, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Başbakanlık Basımevi, 1. bs., Ankara, 1983, s. 470-472.

uçurumdan düşer ve ölür. Fakat ölüm sebebinin düşme değil kafasında oluşan bir kist olduğu anlaşılır.

Baba, çocuk öldükten sonra ona karşı tutumunda kötü davrandığının farkına varmış ve o, çocuğunu geç de olsa kabullenebilmiştir.

1.1.2. Baba

Her Şey'de, aynı zamanda ben-anlatıcı olan "baba" karakteri üzerinde çok durulmuştur. Baba, bir çocuk düşüncesine kendisini hazır hissetmemektedir. Buna rağmen, beklenen bu çocuk onun değişmesine sebep olur. Duygularını şöyle ifade eder:

*"Yeni olan, bizden gelen bir şey hazırlıkların yapıldığından ve dünya gözüme büyüymüş gibi gözüktüğünden heyecanlıydım."*⁹

Baba, kendisini hiçbirşey bilmediği için ilkel bir insan gibi hissetmektedir. Kendisi çok güvenli bir biçimde dünyaya getirildiği için şimdi de kendisinin bir çocuk dünyaya getirdiğine ve bu oyunun hep oyunculara ihtiyacı olduğunu düşünür.

Her Şey'de baba, her şeyi çocuk açısından görmeye çalışıyor. Çocuk dünyaya geldiği zaman ona birçok şeyi öğretmek zorunda kalacağını bilir. Kendisi de öğretmek ister; masa, yatak, burun hatta Tanrı, ruh ve can gibi sözcükleri. Fakat aynı zamanda bunları işe yaramaz sözcükler olarak da nitelendirir. Her şeyin ne anlama geldiğini ve nasıl kullanıldığını öğretmek için özen göstermesi gerektiğini düşünür. Baba, çocuk doğduktan sonra bebeği soluk, buruşuk, acınacak bir şey olarak nitelendirir ve çocuğa, anne ile birlikte üç isim birden kararlaştırırlar, fakat bu isimlerden hiç birini kullanmayıp rastlantılardan oluşan bir takma isim kullanırlar; "Fipps". Baba, kendisinin bulduğu, bu isimden yıllar boyu rahatsızlık duyar:

⁹ Bachmann, Age., s. 31.

“Bu iş nasıl oldu bilmiyorum. Belki bunda benim de kabahatim var, çünkü Hanna gibi ben de, gerçek isimler bu küçük çıplak varlığa hiç uygun düşmediği için, ona takma adlar bulmak üzere anlamsız hecelerin bulunması ve yan yana getirilmesi için sürekli çaba gösteriyordum. Böyle türlü yılışıklıklardan sonra, yıllar boyunca beni durmadan rahatsız eden bu isim ortaya çıktı. Sanki kendini savunacakmış gibi, sanki bunların hiçbiri rastlantı değilmiş gibi, bazen ben bile bu isimden dolayı çocuğu suçluyordum. Fipps! Onu bundan sonra hep böyle çağırmak, ölümünden sonra bile onu ve kendimizi gülünç düşürmek zorunda kalacağım.”¹⁰

Baba, sürekli bir şeyleri sorgulamaya devam eder. Hatta çocuğun bakışlarından etkilenerек onda bir ruhsuzluk dahi görür ve çocuğun, ilerleyen yıllarda kendisi ile ilgili bir niyeti olduğunu düşünür. Bebeğin ilk gülüşünde, yüzündeki çizgilerde bir bilmece bir anlamsızlık görür:

“ ... Onun da benimle ilgili bir niyeti bulunduğunu ancak bunu anlamam için zaman tanıdığını... Düşündüm... Çocukluk gülüşü ile bize bir sürpriz yaptığı zaman, yüz çizgisi benim için bir bilmece ve anlamsızlık olarak kalıverdi. Gözlerini gittikçe daha sık ve daha tam olarak bize doğru yönelttiği ya da kollarını uzattığı zamanda içimde, bunlarda bir amacın bulunmadığı ve

¹⁰ Bachmann, Age., s.33.

*bizim ona ilerde bir gün kabulleneceği nedenleri
aramaya başladığımız kuşkusuz uyandı.”¹¹*

Yapılan araştırmalarda elde edilen bilgilere göre, yeni doğmuş bebekler görebilir, duyabilir dikkatlerini bir noktada toplayabilirler.¹² Ama günün büyük bölümünü uykuda geçirdikleri için ancak acıkınca ya da sıkıntısı olunca uyanırlar. Başka bir deyişle, çocuğun ilgisi çevreye değil kendi içine dönüktür. Beslenme sırasında annesinin el ve yüz hareketleri bebeğe görsel bir uyarı sağlamaktadır ve yeni doğmuş bebeklerin çoğu, kendilerini doyuran kimsenin yüzüne ve gözlerine büyük bir dikkatle bakabilmektedir.¹³ Fakat bu bilinçsizce bir bakıştır. Baba, burada çocuğun bu bakışlarından gereksiz bir endişeye kapılıp kendini sorgulamaya başlar ve korkar. Korku, canlı varlıkların, görünen, görünmeyen dışardan gelen tehlikelere karşı gösterdiği duygusal bir tepkidir.¹⁴ Genellikle yeni olan ve bilinmeyen her şey insana ürküntü verir, korkmasına sebep olur. Babanın tepkisi doğaldır, ama kendisi bunun bilincinde değildir.

Baba, burada sanki kötü bir şey olacaktı duygusu içerisinde, daha yeni doğmuş, bilinçsiz bir bebek hakkında olumsuz bir ön yargıya kapılır. Oysaki çocuk hakkında varılacak olumlu ve olumsuz hükümler, onun hayatta faydalı ya da zararlı yönden çalışmasına göre değerlendirilmelidir.¹⁵ Elbette, çocuklar duyguları olduğunu sorgulamaya başladıkları zaman var olma haklarını da sorgulamaya başlar.¹⁶ Baba burada, daha çocuğun doğumundan önce başlayan kendi kendince yaptığı sorgulamalarının sonucunda, kendisinin de ilerde çocuk tarafından sorgulanacağını düşünmektedir. Baba, çocuğun gülümsemesinden ve bakışlarından dolayı karamsarlığa düşmüştür. Artık, eskiden çocuğa dünyayı öğretmesi gerektiğini düşündüğü şeyleri öğretmek istemez. Bu düşüncelerini de şu şekilde ifade eder:

¹¹ Bachmann, Age., s.34.

¹² Bkz. Salk, Age., s.16.

¹³ Bkz. Salk, Age., s.19.

¹⁴ Alfred Adler; **Eğitimi Zor Çocukların Psikolojisi**, çev: Yedigir Türkeli, Kariyer Yayıncılık, İstanbul, 2000, s.29.

¹⁵ Orhan Öztürk; **Ruh Sağlığı ve Bozuklukları**, Nobel Tıp Kitapevleri, Ankara, 2001, s.52.

¹⁶ Lindenfield, Age., s.134.

“Dünyayı hiç bir şeysiz ve anlamsız halde ona terk etsem olmaz mıydı? Amaçları ve hedefleri, iyi ve kötüyü gerçek olan nedir ve hangi şeyler yalnızca görünüştür, bütün olanları ona öğretmek zorunda da değildim. Neden onu kendime doğru sürüklemeli, ona öğretmeli ve onu inandırmalı, sevindirmeli ve acı çektirmeliydim? Şu durduğumuz noktada dünya, tüm dünyaların en kötüsüdür ve bu güne kadar onu kimse anlamamıştır, ama onun durduğu noktada hiçbir şey kesinleşmemiştir...”¹⁷

Baba, çocuğa neyi öğretip neyi öğretmemesi gerektiği konusunda karmaşık duygular içerisindedir. Bir yandan dünyayı kötü olarak nitelendirmekte, diğer yandan çocuğunu bu kötü dünyada yalnız bırakmayı düşünmektedir. Oysaki bebeklik yıllarında başlayarak çocuk, desteklenmeye, kabul ve ilgi görmeye, kişiliğine saygı gösterilmesine, paylaşmayı öğrenmeye ve bilgilenmeye ihtiyaç duyar¹⁸. Her çocuğun kendisine yol gösterecek ve model olacak anne-babaya ihtiyacı vardır. Fakat öyküde babanın model olmak gibi bir düşüncesi yoktur. Hatta çocuğun, mimiklerden, bakışlardan ve duygu dilinden dahi bir şeyler öğrenmesini istememektedir. Çocuğun, kendisine ve annesine, diğer insanlara benzemesi babayı korkutur:

¹⁷ Bachmann, Age., s.35.

¹⁸ Bkz. Salk, Age., s.198.

“Çocuk bize benzeme yolundaydı. Ama yalnız Hanna’ya ve bana değil, genel olarak insanlara.”¹⁹

Çocuk, idrak etme seviyesine gelmeden dünya kavramını ya da iyi - kötü kavramını bilemez. Elbette ki çocuğun kendi benliğini bulması için baskı ve zorlamalardan kaçınılması gerekir. Çünkü çocuğun serbest hareket etmesine veya kendisini rahatça ifade etmesine engel olmak bazı ruhi tikanıkları meydana çıkartabilmektedir. Fakat çocukların kafalarının ve mantıklarının alamayacağı büyük problemleri de onların anlayamayacağı şekilde önlerine koymamamız gerekmektedir.²⁰ Çocuk, her dönemde kendisine yön verecek anne-babaya ihtiyaç duyar. Öyküdeki baba, dünyayı kötü olarak nitelendirip ve kendince olan bu kötülükleri de çocuğa öğretmek istememektedir. Yapmak istediği, çocuğun bu dünyanın kalıpları dışında kendi doğru dünyasını bularak, daha önce denenilen ve var olan her şeyden kurtulup, kendi varlığında iyi dünyayı oluşturmasını istemektedir.

Her Şey’de baba, daha da büyüyen çocuğunu bir gün üç arkadaşıyla oynarken seyrederek; çocuklar yol kenarındaki taşın üstünden akan pis suyu bir konserve kutusuna doldurup, sonra da aralarında bir şeyler danışarak, bu suyu kendilerince uygun buldukları yere dökerler. Bu durum, babada, çocuğunun artık kendi yönünü bulacağı duygusu uyandırır; dünyanın ileri götürülmesindeki hep aynı olan o kısır yönü bulacağı.

Artık bu çocuğu istemiyordur. Gereğinden çok daha iyisini anladığını düşündüğü için ve bütün insanlığın ayak izlerinde onu gördüğünü düşündüğü için. Çocuğunun bu kötü düzende bir yer edinmesini istemediği halde, onun artık herkes gibi sıradan bir insan olacağı sonucuna varır. Düşünceleri şöyle aktarır:

¹⁹ Bachmann, Age., s .35

²⁰ Bkz. Salk, Age., s. 198.

“Dünyaya düzen veren o değildi, dünyanın yıkılıp yıkılmasına neden olan o değildi. Niçin orada kendine bir yer edinsindi! Çocuğunu bu dünyaya gelmeye zorladığım ve onun kurtuluşu için hiçbir şey yapmadığımdan kendime kızıyordum. Bu yüzden ona karşı suçluydum. Onu sevgimin dışına ittim. Bu çocuk aslında her şeye yetenekli idi, yalnız bu yolu bırakmaya, şeytan çemberini kırmaya gücü yoktu.”²¹

Bir çocuğun, anne-babanın isteklerine cevap verebilme yeteneği ve benlik kontrolü zaman içinde gelişir. Çocuk bağımlılıktan bağımsızlığa, bencil davranıştan iş birliğine doğru gelişir. Geliştikçe dürtü ve eğilimlerini dizginleyerek çevre gerçeklerine göre davranmayı öğrenir. Mantıklı düşünmeye yönelerek, oyundan, öğrenmeye ve yaratıcılığa geçer.²² Olumlu davranışı sergileyebilmeleri içinde anne ve babanın çocuğa olumlu model oluşturarak, sınırlarını bekleyerek, açıklama yaparak, yardımcı olmaları gerekmektedir. Çünkü çocuk oynadıkça duyguları keskinleşir, yetenekleri serpilir, becerisi artar.²³

Baba burada, çocuğun davranışlarını iyi veya kötü diye yargılamadan önce, neden öyle davrandığını anlamaya çalışmıyor bile. Anne ve baba, çocuğun oyun sırasındaki faaliyetlerine ilgi ve keyifle karşılık verip; sınırlandırmayan özgür bir ortam, oluşturursa, onun kendi kendine öğrenmesini ve yeni beceriler kazanmasına öncülük etmiş olur. Öyküde baba, çocuğa iyi bir model olmak ve yönlendirmek yerine, onu yargılıyor ve sevgisinin dışına itiyor, hatta çocuğa karşı kin besliyor. Oysaki çocuğu bağımsızlığa götüren kendi kendini yönetme yeteneğini kazandıran en önemli şey sevgidir. Bu sevgide çocuğa inanmak ve onun yanında olmak demektir.

²¹ Bachmann, Age., s.38.

²² Erik H. Erikson; **Kindheit Und Gesellschaft**, Ernst Klett Verlag, Stuttgart, 1976, s.231.

²³ Haluk Yavuzer; **Çocuk Eğitimi El Kitabı**, Remzi Kitapevi, 17. bs., İstanbul, 2004, s.92.

Baba çocuğun bu dünyaya gelmesine sebep olduğu için kendisine de kızmaktadır. Çocuğu neye göre ve nasıl eğiteceğini bilmediğinden çocuğu eğitmekten de vazgeçer. Çocuğun bir oyun sırasında öfkeyle ve ağlayarak, ortada dolaşarak

“Sizin evinizi ateşe vereceğim. Her şeyi kıracağım. Neyiniz varsa kıracağım.”²⁴

diye bağırması babada kötülüğün bu çocukta bir çıbanbaşı gibi saklı olduğu düşüncesini uyandırıyor. Baba çocuk konusunda hep ön yargılı davranmıştır. Kendi kendini sorguladığı zaman yaptığıının yanlış olduğunu fark etmiştir. Fakat bunu anlamakta çok geç kalmıştır. Çocuğunu, ancak çocuk öldükten sonra kabullenebilmiştir.

Burada tutarsızlıklar yaşayan bir baba karakteri vardır. Baba, önceleri çocuğu için her şeyin iyisini isterken, sonra kendi istediklerini çocuğun yapamadığını görünce de uzaklaşıp ilgi ve sevgisini ondan esirgemiştir.

1.1.3. Anne

Her Şey'de, anlatıcı olan “baba” karakteri, “anne” karakterine sık sık değinmiştir. Hanna ismindeki anne, 30 yaşlarında güzel bir bayandır. Anne, daha doğum öncesinde çocuğunun hiçbir eksiğinin olmaması için kendince hazırlıklar yapar. Fakat bunları yaparken babanın yeterince ilgi göstermemesi onu rahatsız etmektedir. Biliyoruz ki annelik duygusu ya da çocuklarını koruma arzusu ve yeteneği kalıtımla ve paylaşım ile elde edilmektedir.²⁵ Anne, daha çocuğu doğmadan babanın ilgisizliğinden dolayı çocuğu koruma altına alma tepkisini göstermiştir.

Doğumdan sonra ise anne sürekli çocukla ilgilenmiştir. Babanın ifadesine göre:

²⁴ Bachmann, *Age.*, s.40.

²⁵ Lee Salk; **Çocuğun Duygusal Sorunları**, çev: Erzen Onur, Remzi Kitapevi, İstanbul, 1982, s. 13–14.

“Hanna’nın burada, yatan çocukla sürekli ilgilenmesini, yatağını değiştirmesini, kundağını sarmasını, bunları kuralına göre yerine getirmesini görmek beni sevindiriyordu. Küçük pamuk yumaklarla burnunu siliyor, ona ve kendisine her zaman için böylesi gerekliymiş gibi, kalın bacaklarının arasına pudra serpiyordu.”²⁶

Bu durum babanın da hoşuna gitmektedir. Anne ocuk büyüdükçe aynı ilgi ve sevgisini göstermeye devam eder. Hatta ocuk kötü bir Şey yaptığı zaman Şefkatini ondan esirgemez. Baba bu durumu da Şöyle ifade eder:

“Hanna nazikçe suçlamalarda bulunuyor ve onu terbiye görmemiş diye nitelendiriyor, sonra onu bağrına bastı, öptü, ciddi dolu bakışlarını ona doğrulttu ve annesini zmemesini öğretti.”²⁷

Çocuğun konuşmaya başlayıp daha konuşkan olduğu dönemlerdeki masum konuşmaları ve yaptıkları anneyi mutlu etmektedir. Babanın ocukla ilgilenmeyi kestiği dönemlerde anne çocuğun üstüne daha da yoğunlaşır. Hatta daha önce hiç yapmadığı halde, çocuğu koruma içgüdüsüyle çocukla birlikte dualar etmeye başlar.

Okul döneminde, ocuk kötü not getirdiğinde düzenli olarak ev ödevlerinde ona yardım eder ve anlattığı her Şeyi dinler. Anne çocuğu için Őunları istemektedir:

“Işıklı bir oda, çok çok vitamin, bir denizci elbisesi, daha çok sevgi; tüm sevgiyi, bir mr

²⁶ Bachmann, Age., s.34.

²⁷ Bachmann, Age., s.36.

boyu yetecek kadar sevgiyi depo etmek istiyordu, dışarı, insanlar yüzünden... İyi bir okul eğitimi, yabancı diller, onun yeteneklerine uygun şeyler ...”²⁸

Fakat kocasının bu isteklerine gülmesi ve çocuğu ile ilgilenmemesi onun ağlayıp üzülmesine sebep olur. Kocasının ilgisizliği yüzünden aile içinde problemler yaşamak annenin de ruhsal olarak olumsuz etkilenmesine yol açmaktadır. Buna rağmen anne yeniden çocuk düşünür. Fakat bunu kocasına söyleyemez. Baba bu durumu şöyle ifade eder:

“Ona kalsaydı vaktiyle bir düzine çocuk yapardı, ben bunu önledim. Ona göre bütün koşullar elverişliydi...”²⁹

Bunu hisseden babanın, bu dönemlerde başka bir kadınla ilişkisi olur. Bu ilişkiyi öğrenen anne çektiği üzüntü ve sıkıntılara rağmen “Fipps’in hatırı” için diyerek adamın, o kadından ayrılmasını ister. Bu olaydan, annenin çocuğa sevgi boyutu daha iyi görülmektedir. Aldatılmak bir kadın için çok gurur kırıcı olabildiği halde burada, bir annenin çocuğunun geleceği için gurunu bırakarak kocasını affedebildiği görülmektedir.

Bu olayın arkasından, çocuğunun ani ölümünün haberini alan anne, büyük bir yıkıma uğrar. Uzunca bir süre bilinçsizce kendisini odasına hapseder ve sonra yavaş yavaş kendini toparlar. Burada sevecen, ilgili ve aynı zamanda güçlü bir kadın karakteri görülmektedir.

1.1.4. Çocuk

Her Şey’de, “çocuk” karakteri hakkında baba olan anlatıcının söylediklerinden hareketle bilgi edinilmektedir. Çocuk başlarda normal bir gelişim aşamalarından geçer. Güçsüzdür, bakılmak, korunmak ve kollanmak ister. Bu nedenle anne ve babasına bağımlıdır. Sürekli deneme

²⁸ Bachmann, Age., s.40.

²⁹ Bachmann, Age., s.40.

ve öğrenme içindedir. Olup bitenleri kendi hayal gücüne ve korkularına göre çarpıtır; Bir ağacın yapraklarından, bir kelebekten korktuğu gibi. Babanın ifadesine göre:

*“ Korkuyordu. Fakat bir ağaçtan ya da kötülükten değil de, ağacın birinde kıpırdamaya başlayan bir yapraktan. Bir kelebekten. Sinekler onu aşırı ölçüde korkutuyordu.”*³⁰

Her çocuk gibi bu çocuk da bencildir. Dürtü ve isteklerini dizginlemeyi ve ertelemeyi bilemez. İsteklerinin anında ve gecikmeden yapılmasını ister. Oyun sırasında rahatsız edilmek istemez. Bunlar olmadığı takdirde de ağlayarak yere yatıp tepinmesi çok normaldir. Öyküde de çocuğun, oyununun bozulması sırasında bağırp çağırması, hatta *sizin evinizi ateşe vereceğim her şeyi kıracağım, neyiniz varsa kıracağım*, demesi onun için normal bir davranıştır. Her çocuğun belirgin özelliği anne ve babaya benzeme çabasıdır. Fakat öyküde babanın iyi bir model oluşturmaması ve çocuğu ile yeterince ilgilenmemeyip onu sevgisinin dışına itmesi çocuğu olumsuz davranışlara yöneltmiştir; üçüncü sınıfta bir arkadaşını bıçaklamaya kalkması gibi.

Çocuğun ölümünden önce son sözleri şu olmuştur:

*“Eve gitmek istiyorum”*³¹

Çocuk için ev beslendiği, korunduğu ve sevildiği yerdir. Bu öyküde, çocuğun normal gelişimi, babanın olumsuz tavırlarıyla aksaklığa uğramıştır. Her şeye rağmen ve her durumda çocuk ilgiye ve sevgiye gereksinim duymaktadır.

³⁰ Bachmann, Age., s.35.

³¹ Bachmann, Age., s.43.

1.2. Öykünün Değerlendirilmesi

Her Şey, ben anlatıcı olan erkeğin, Hanna isimli bir bayanla isteği dışında evlenmesinin anlatılması ile başlar. Onunla evlenmesi, onu istemesinden çok, çocuk beklediği için olmuştur. Karar vermesini gerekli kılacak bir seçeneği yoktur. Ama yine de dünyaya gelecek olan bu çocuk için yapılan hazırlıklar erkeği heyecanlandırır. Beklenen çocuk, onları değiştirmiş, artık evden dışarı çıkmaz olmuşlardır. Çocuk için her şeyin en iyisini düşünmeye başlarlar.

Çocuğun arabası, büyük tekerlekli mi küçük tekerlekli mi olsun, ceket, kundak bezi, pembe ile mavi, yapay yünlü mü gerçek yünlü mü olsun, kararsızlıklarından dolayı Hanna, babayı ilgisizlikle suçlamaktadır. Baba, kendisinin çok güvenli biçimde dünyaya getirildiğini, şimdi de kendisinin bir çocuk dünyaya getirdiğini, bu oyunun hep oyunculara gereksinimi olduğunu düşünür. Olayları çocuk açısından görmeye çalışarak ilerde ona, duymak isteyeceği her şeyi anlatmayı planlar. Masa, yatak, burun, ayak, ruh, Tanrı ve can gibi. Fakat bu sözcükleri işe yaramaz olarak da nitelendirir. Her şeyin, ne anlama geldiğini nasıl kullanıldığını öğrenmesi için özen göstermesi gerektiğini de bilmektedir. Baba çocuk doğduğu zaman onu soluk, buruşuk acınacak bir şeydi. Ve bir şeye kendimi hazırlamamıştım diye düşünür. Sonra isim arayışına girerler. Hana ile birlikte ortak üç isim verirler. Fakat bunların hiçbirini kullanmayıp, yıllarca rahatsızlık duyacakları bir takma isim kullanırlar, "Fipps".

Öyküde çocuğun ismi üzerinde çok durulmuştur, Ingeborg BACHMANN için yazınlardaki karakter isimleri oldukça önem taşımaktadır. İsimler, anlamlı da olsa anlamsız da olsa karakterlerin bu isimlerle canlanarak dünyada yer edindiklerini düşünür. Şu şekilde ifade eder:

*"Konuşmalar da ve düşüncelerde öylesine doğal,
öylesine tekin bir biçimde vardır ki o isimler,
onların dünyada ne aradığını sorma*

gereksinimini duymayız, sanki o isimler bizlerden daha iyi vaftiz edilmişler, sanki hiçbir kütüğe kayıt edilmemiş, takdis suyu kullanılmamış bir vaftiz ile hiçbir canlının katılamayacağı öncelikle, onları geri alınması olanaksız isimler dağıtılmıştır... İsimler söz konusu olduğunda yeni yazında insanı düşündüren bir şeyler olmuş. Şimdi, isimler bilinçli bir şekilde önemini yitirmiş ve hala isimler verilse de aralarında bazen hala güçlü olanlar çıksa bile isim verme konusunda bir yetersizlik göze çarpıyor gibi.³²

Baba, çocuğun ağzının üstündeki birkaç damla tükürüğü silmek ya da onu rahatlatmak üzere kucağına alıp vakit geçirdiği sıralarda çocuğun kendisiyle ilgili bir niyetinin olduğunu ancak bunu anlaması için kendisine zaman tanınması gerektiğini hisseder. Çocuğun bakışlarını anlamsız şekilde kendine gelen bir ruh gibi nitelendirir. Hanna ise çocukla sürekli ilgilenir, bakımını eksiksiz yapmaya çalışır. Çocuk, birkaç hafta sonra ilk gülüşünü yapar. Baba çocuğun gülüşü ile oluşan yüz çizgisinde bir bilmece, bir anlamsızlık bulur. Çocuk gözlerini kendilerine tam yönelttiği ya da kollarını uzattığında bunlarda bir amacın bulunmadığını ve kendilerinin ona ilerde bir gün kabulleneceği nedenleri aramaya başlamaları gerektiği kuşkusunu uyandırır. Böylece, babada bir huzursuzluk başlar. Hanna'yı kendisinden uzaklaştırır ve kendisinde bir zayıflık keşfeder.

Baba, çocuğun gülümsemelerle, bağışlarla, cıvıltısıyla çevresini genişlettiğini ve o genişlettikçe kendi çevresinin daraldığını hisseder. Bu gülümsemeleri cıvıltıları henüz filizlenmeden durdurma gücüne sahip olmayı ister. Hatta çocuk biraz daha büyüyüp dişleri çıktığı, emeklemeye başladığı ve ilk sözleri söylediği zaman, baba için artık bu durdurulacak gibi değildir. Ve durdurmak için ne yapması gerektiğini de bilemez. Baba başlarda ona her şeyi öğretmek isterken artık dünyayı hiçbir şeysiz ve

³² Ingeborg Bachmann; **Frankfurt Dersleri**, çev: Zeynep Sayın, Bağlam Yayınları, 1. bs. İstanbul, 1989, s 69–72.

anlamsız ona terk etmek ister. Fakat kendi bir şey öğretmemesine ragmen çocuğun, duygu dilinden, beden dilinden, mimiklerden bir şey öğreneceği endişesine de kapılır. Çocuğun, kendilerine ve diğer insanlara benzemeye başlaması babayı tümünden rahatsız etmektedir.

Baba, çocuğun nazlanmaları, istekleri olmayınca bağıırıp çağırmaları sonucunda onun içinde büyük bir öfke olduğu kanısına varır. Hanna ise bu bağıırmalar sırasında çocuğu, kucağına alıp okşamalarla, öpmelerle, çikolata ve oyuncaklarla kazandırmaya çalışır. Baba, bu çocuğa gölgelerin dilini ağaçların dilini taşların dilini suyun dilini öğretmek ister. Ancak böylesi dilleri kendisi de bilmediğı ve anlamadığı için nasıl öğreteceğini bilemez. Bu durumda da çocuğu suçlar.

Çocuğun, daha konuşkan olduğu süreler Hanna'nın çok hoşuna giderken, baba onda hiçbir masumluk göremediğini belirtir ve bu çocuğu istemez. Gereğinden çok daha iyisini anladığı, bütün ayak izlerinde onu gördüğü için ona kin besler ve onu sevgisinin dışına iter. Çocuğun bu dünyaya gelmesini zorladığı ve onun kurtuluşu adına bir şey yapmadığından dolayı kendisine kızmaktadır. Baba, çocuğu nasıl ve neye göre eğiteceğini bilmediğı için bu işten vazgeçer. Bu durumu Hanna'ya anlattığında, Hanna ona kızıp, çocuğu üzerinde daha da çok durmaya başlar. Artık çocuğa dualar öğretmeye başlar, dersleriyle daha çok ilgilenmeye başlar, ev ödevlerinde yardımcı olur. Babanın ise bu durumla ilgilendiğı yoktur. Çocuk okula gidecekmiş, gitmeyecekmiş onun için önemli değildir. Baba ve anne çocuğu kendilerine özgü bir biçimde olmak üzere elden çıkarmışlardır. Bu dönemde baba, çocuktan bir şey isteyemez, yalnız gözlem altında tutar. Baba, kendisini yargıladığı zaman bu çocuk konusunda kötü davrandığını anlar ama çocuk konusunda hazır olmadığını düşünür. Hanna ile evlenerek doğru bir şey yaptığını fakat çocuk konusunda yanlış yaptığını inanır. Çocuğun, bir oyun sırasında bağıırıp çağırması, sonrasında bir kızı merdivenlerden itmesi, babada kötülüğün çocukta bir çıbanbaşı gibi saklı olduğu düşüncesini uyandırır. Oysaki Hanna, bu dönemde tekrar çocuk sahibi olmak istemektedir. Bu düşüncüyü fark eden baba korkar ve kendini ondan uzaklaştırır.

Baba, çocuğun güzel şeyler söylediğini, neşe ile kalktığını düşünmeyi artık unutmuştur. Ama yine de Hanna gibi o da çocuğa sarılmayı öpmeyi denemiştir. Bununla kendini aldatmak da istememektedir ve hep tetikte bekler. Çünkü o, çocuğundan büyük şeyler bekleliyordur, küçük bir şey, bir başkalık görmeyi arzu ediyordur. Ama çocuğun adı kucakta sevilen bir köpeğin adı gibi olunca bunun ondan beklenemeyeceğini de düşünür.

Baba artık hep dışarıda ya da odasında vakit geçirmektedir. Hatta başka bir kadınla ilişkisi bile olmuştur.

Hanna, uzun zaman bu çocukla tek başına ilgilenir. Çocuğu hep yönlendirmeye çalışır. Buna rağmen çocuk üçüncü sınıftayken bir çocuğun üstüne bıçakla yürümüştür. Babanın, oğlunun böyle şeyler yapabileceğinden kuşkusu da yoktur.

Çocuk, bir okul gezisi sırasında uçurumdan düşer ve ölür. Çocuğun ölümü düşme sonucu değil, başında bulunan bir kisttir. Baba ise bundan habersizdir. Bu durumda, Fipps'e üzölmek yerine, üzöldüğünü düşündüğö öğretmen için endişe duyar.

Baba, bazı şeyleri düşöndüğö zaman bu çocuğu artık sırtında taşımaya hazırdır. Ona balon almaya, ödevlerinde yardım etmeye, ama artık bu düşöncelerin onu diriltemeyeceğini de bilmektedir. Bu çocuğu kabullenmiştir. Ona tutumunda ileri gittiği için, ona karşı dostça davranamadığı için kendini de suçlar. Bundan sonrası için amacı Hanna'yı yaşamda tutmak ve böylelikle de kendini de yaşamdan ayırmamaktır. Sonrasında tekrar bir çocuk olursa kabul etmeyi düşünür.

Öyküde maddi yönden sıkıntı yaşamayan bir aileyi anlatılmaktadır. Bu öyküde maddi değerler yerine daha çok manevi değerlerin önemini vurgulanmıştır. Ben-Anlatıcı olan baba karakteri çocuğunun, toplumun düzen çarkından kurtulup, farklı, kendine özgü bir "ben" olmasını istemektedir. Fakat, bu babanın da bilmediği bir şeydir ve çocuğundan beklediği her şey gerçekleşmeyince, baba artık ilgisiz ve sevgisizdir..

II. BÖLÜM

2. HALİT ZİYA UŞAKLIGİL

Halit Ziya UŞAKLIGİL (1868–1945), İstanbul’ da doğdu. Bir müddet İzmir Mıh-ı Taryan Mektebine devam ederek Fransızca öğrendi. Oradaki öğretmenlerin teşviki ile batı edebiyatını incelemeye başladı. Önceleri İzmir gazetelerinde tercümeler ve makaleler yazdı. Fransız Realizmin tesiri ile eserlerinde duyuş, hayata bakış tarzı gibi ortak temalar kullandı. Hayal ve hakikat çatışması temeline dayanan temalar, hikâye ve romanların yapılarına kadar tesir etmiştir. Ülkemizde çağdaş batı romanının ilk gerçek örneklerini vermiştir. Çocuk sevgisi öykülerinin temel ögesini oluşturur. Yaşamın çekilmez bir yük olduğuna inandığı için, öyküleri bir mutsuzluk tablosu görünümündedir.³³

2.1. *Bir Başlangıcın Sonu*

2.1.1. Özet

Halit Ziya UŞAKLIGİL *Bir Başlangıcın Sonu* öyküsünde, ben anlatıcıya tarafından yoksul bir kız çocuğunu anlattırmaktadır. Anlatıcı, işe gittiği saatlerde haftada dört beş kez bu kızla karşılaşmaktadır. Kız sekiz yaşlarında ve her gün aynı yoldan okula gitmektedir. Anlatıcı, kızın giyim kuşamından, mimik ve davranışlarından hareketle, ailesi hakkında kendince yorumlar yapar. Kızın bakışlarını duruş ve hareketlerini gözlemleyerek ruhsal yapısını ve kişiliğini tasvir eder. Kızı çok mutsuz görür, bu yüzden kafasında onun için güzel bir gelecek tasarlar; onu nişanlandırıp, sonra evlendirip iki de çocuk sahibi yapar. Bu gelecekle artık o kız kendince mutlu etmiştir.

³³ Hikmet Dizdaroğlu; *Halit Ziya Uşaklıgil’ in Öykücülüğü*, Türk Dili., Ankara, 1975, s. 67-63.

Fakat öykünün sonu tasarlandığı gibi bitmez. Anlatıcı, yıllar sonra hastaneye bir arkadaşını ziyarete gittiğinde kızla tekrar karşılaşır. Kız hasta bakıcı olmuştur. Kafasından tasarladığından daha farklı birisiyle karşılaşmış olması anlatıcıyı üzse de, kızın artık gülebiliyor olması mutlu olduğunu göstermektedir. Kızın artık mutlu olmasından dolayı anlatıcı da mutlu olur.

2.1.2. Baba

Bir Başlangıcın Sonu öyküsünde, anlatıcı, “baba” karakteri hakkında çok az bilgi vermektedir. Anlatıcı, baba için *sabah erkenden evden çıkıp akşam karanlığında dönen bir baba* ifadesini kullanır. Yani, baba evi ve çocuğu ile yeterince ilgilenememektedir. Ayrıca anlatıcı, çocuğun anne ve babası için şu ifadeyi de kullanır:

“Çocuk: ikisi arasında bir mutluluk olmaktan çok, kendisini zorunlu yoksunluklar içinde bıraktıklarından, bir acı; sofrada yakınması ve sessiz duruşuyla kalplerini daha fazla sıkan ağrı ve yaşantılarını durmacasına karartan bir duygulanış nedeni”³⁴

Bu ifadeden, ailenin yoksulluk tablosu görülmektedir. Babanın ev geçindirme sorumluluğu altında ezilmiş bir insan olduğu anlaşılıyor. Baba aslında kızına karşı o kadar da ilgisiz değildir. Yoksulluğundan dolayı kendinde bir eksiklik, bir suçluluk duymaktadır. Bundan dolayıdır ki şartlarını sonuna kadar zorlayarak kızının eğitimi için her şeyi yapıyor. Baba için ilgili ve sevecen ifadesini kullanabiliriz.

³⁴ Uşaklıgil, Age., s.67.

2.1.3. Anne

Bir Başlangıcın Sonu öyküsünde, anlatıcı, “anne” karakteri hakkında yeterli bilgiyi vermemektedir. Anlatıcı, anne hakkında ilk şu ifadeyi kullanır:

*“ Küçük bir evin bitmek tükenmek bilmeyen işlerini tek başına gören, uygun zaman buldukça eski bir giysisinden kızına giysi çıkarmaya çalışan bir anne”*³⁵

Bu ifadeyle, evin tüm sorumluluğunun annenin üzerinde olduğu anlaşılıyor. Yoksul ailelerde, baba sürekli dışarıda çalıştığından dolayı evle ve çocukla genelde anne ilgilenmektedir. Burada olduğu gibi anne hem evin işlerini yapmakta, hem de elindeki kullanılabilecek şeyleri değerlendirerek, eve kendince katkıda bulunmaktadır.

Anlatıcı, anne için şöyle demektedir:

*“Sabahleyin anne, kapıda onun çantasını bağlarken, «Yemeğin içinde» diyor Bir kâğıt parçasına sarılmış iki köfteyle kalınca bir dilim ekmek, belki iki elma, bir lop yumurta, bir avuç kuru üzüm... Sonra ana ve kız, biri daha çok verememekten, öteki çantasının içine konan şeylerden sıkıntılı; soğuk birer dudak dokunmasıyla öpüşüyorlar...”*³⁶

Burada, annenin yoksulluğundan dolayı yorgun ve ruhsal bir bezginliğin içinde olduğu anlaşılmaktadır. O da, baba gibi çocuğuna daha iyi şeyler yapamamanın verdiği ezikliği yaşıyor. Fakat bu durumda dahi anne, kızından ilgisini ve şefkatini esirgemez.

³⁵ Uşaklıgil, Age., s.67.

³⁶ Uşaklıgil, Age., s.67.

2.1.4. Çocuk

Bir Başlangıcın Sonu öyküsünde, anlatıcı, çocuk hakkında yoğun bilgi vermektedir. Anlatıcı, sekiz yaşlarında olan bu kızı, ilk olarak şu şekilde ifade eder:

“...yaşıyla hiç uyuşmayan öyle ağır başlı ve öyle onurlu bir duruşu, önünde açılacak yaşamı şimdiden düşünen gözlerinin öyle durgun bir bakışı vardı ki sırtında ağır bir geçim yükü taşıyan bir anne kadar yaşlı, yorgun sanılabılırdi.”³⁷

Buradan hareketle, kızın yaşının verdiği çocukluktan uzak, yetişkinlere özgü bir olgunluğa sahip olduğu kanısına varılmaktadır. Anlatıcı kız için şu ifadeyi kullanır:

“Hayatla savaşımaya, alın yazısının çelikten elini kıvrarak kendine düşen payı koparmaya kararlı gibiydi.”³⁸

Kızın, bu yaşına rağmen şimdiden geleceğini düşünebilecek bilince ve kendisine güzel bir gelecek kurmak için de gerekli güce sahip olduğu anlaşılıyor. Buna rağmen, kızda fakir olmanın verdiği eziklikte görülmektedir. Çocuğun gözlerinden mutsuzluğun ve mutsuz olmasına sebep olan ailesine karşı bir düşmanlığın olduğu, anlatıcının şu ifadesinden anlaşılıyor:

“Onun; evinin, anne ve babasına üstelik kendisine bu kadar yoksun, bu kadar mutsuz oldukları için, sanki gizli bir düşmanlığı var.”³⁹

³⁷ Uşaklıgil, Age., s.63.

³⁸ Uşaklıgil, Age., s.64.

Öykünün sonunda, kızın bir meslek sahibi olduğu görülmektedir. Gözlerinden de artık mutlu olduğu anlaşılıyor. Kızın, yoksul ve umutsuzca başlayan yaşamı, olgun ve sağlam karakteri ile hedeflenen sona ulaşmıştır.

2.2. Öykünün Değerlendirilmesi

Bir Başlangıcın Sonu öyküsünde, ben-anlatıcı tarafından, işe gittiği saatlerde, haftada dört beş kez karşılaştığı bir kız çocuğu anlatılmaktadır. Okula giden bu kız sekiz yaşlarındadır. Kız, Şişli'nin yan sokaklarından çıkıp uzaklardaki bir okula gitmektedir. Anlatıcı, tramvayla geçerken kızın kaldırımında sekerek, yoksulca annesinin eskilerinden yapılmış giysilerle yürüyüşünü görmektedir. Yaşı ile hiç uyuşmayan ağır başlı ve onurlu bir duruşu vardır. Önünde açılacak yaşamı şimdiden düşünür gibi durgun bir bakışa sahiptir. Anlatıcı kızın bu halini bir babalık sevecenliğinin sızlanması ile içinde bir burkuluşla seyrederek. Kız, kalabalığın içinden sıyrılarak ince ufacık vücuduyla tramvaya binmek için yol açmaya çalışıp bir yer bulmak için sokulması anlatıcının dikkatini çekmektedir ve onun yaşamla savaşıma kararlı birisi olacağı izlenimini vermektedir.

Anlatıcı için, bu çocuk bilmediği bir düşünce, korkularla birlikte mutsuz doğmuş ve mutsuz yaşamaya yargılı tüm yavrular için kalbinde bir ağlama, acıma duygusu vermektedir. Kız başını hiç çevirmeden kavgalara, gürültülere, aldırmadan, kimseye bakmadan yolunda yürümesi, yaşam yolunda da aynı şekilde yürüyeceği izlenimini verir. Anlatıcı, bu çocuğu duygulu bir kitap olarak görüyor; yoksulluk sıkıntısının bir kitabı ki daha yeni başlayan acı bir öykü olarak. Fakat bu öykünün hep böyle sürmeyip iyilik dolu bir rastlantının onu mutluluğa götürmesini ister. Anlatıcı kızın bütün varlığında bir zavallılık görür; yıpranmış çantasında, mürekkep lekeleriyle dolu önlüğünde, parmaklarının ucu görünen delik eldivenlerinde.

Kız, tramvayda ayakta olsun ,oturmuş olsun, mutlaka çantasındaki kitaplarından, defterlerinden birini seçip dudağında bir burkuluş, gözlerinde

³⁹ Uşaklıgil, Age., s.67.

bir dalgalanışla dersini yapmaktadır. Anlatıcın bu gözlemlerine ve sevgi dolu bakışlarına rağmen asla ona gülümsememiştir. Ona göre, bu çocuk gülmek nedir bilmiyordur. Ama gözlerinde, her zaman derin bir sevecenliğin bir sıcaklığından doğan bir gönül rahatlığı vardır. Anlatıcı gözlemleyerek vardığı bu sonuçlardan sonra onun için kafasında bir öykü tasarlar: Çok yoksul bir aile ve çocuk, anne-baba için bir mutluluk olmaktan çok, onu mutsuz ettikleri için üzüntü kaynağıdır. Çocukta ise bu durum anne ve babasına üstelik kendisine bu kadar yoksun, bu kadar mutsuz oldukları için aileye karşı gizli bir düşmanlık oluşturmaktadır. Anlatıcı bu kaniya çocuğun gülümsemeyen gözlerinden varır. Daha sonra ise anlatıcı, onu hoş bir genç kız yapar, nişanlandırır ve mutlu bir ailenin annesi olarak görür. Hatta düşüncelerinde bir kız ve bir erkek çocuğu bile olur. Anlatıcıya göre artık bu kız gülmeyi de öğrenir ve anlatıcı kurduğu bu hayaliyle mutlu olur.

Ancak, öykünün sonu böyle bitmez. Uzun yıllar sonra anlatıcı yaşlı bir arkadaşını ziyaret amacıyla hastaneye gitmiştir. Hastayla ilgilenen hasta bakıcının yüzüne baktığı zaman tatlı bir gülümsemeyle ve parlamayla karşılaşır. Dikkatli baktığı zaman bu kızın o küçük okullu kız olduğunu anlar. Gözleri hep o bulanık gözlerdir. Fakat şimdi onlarda bir başkalık vardır. Bu gözler ilk kez derin bir gönül rahatlığını yansıtan aydınlık bir gülüşle dalgalanmaktadır. Anlatıcı için artık kız gülebildiğine göre, öyle başlayan öyküsünün böyle bir sona erişmesinden kız mutlu demektir. Bu öyküde yoksul bir aile anlatılıyor. Burada yoksulluğun içindeki maneviyata değinilmiştir. Öyke de yaşam savaşının içinde, güçlü olmaya çalışan ana-baba, çocuklarından ilgi ve sevgilerini esirgemezler. Aile mutsuz görünmekle birlikte, geleceğe umutla da bakabilmektedir.

III. BÖLÜM

3. ÖYKÜLERİN KARŞILAŞTIRILMASI

“Günümüzde varoluşumuz, birbiriyle en ileri ölçüde çelişen değerlerle donatılmış, çok sayıda ve hiç biride bağlayıcı nitelik taşımayan gerçeğin kesişme noktasında yer alıyor. Dört duvarınızın arasında isterseniz geleneksel anlamda bir mutlu aile tablosu yaratabilirsiniz. Kendinize; ya da isterseniz, doludizgin bir yaşam sürebilirsiniz-ama ne yarsanız yapın, bu dört duvarın dışına çıktığınız anda odak noktası yararlılık olan ve kendine özgü düşüncelerini sizin üzerinizde tutan işlevsel bir dünyanın çarkına kapılmaya yargılısınız.”⁴⁰

Varoluşu bu şekilde nitelendiren Ingeborg BACHMANN, *Her Şey* adlı öyküsünde maddi zenginliğin ötesinde, insanın içinde bulunan manevi zenginliğin önemine değinirken, aynı zamanda insanların iç dünyasındaki savaşı anlatmıştır. Manevi açıdan sevgisizliğin insan yaşamında yapacağı tahribatı, iletişimsizliğin sebep olduğu sonuçları vurgulamıştır.

Her Şey, anlatıcı olan babanın, Hanna isimli bir bayanla evlenmesi ile başlar. Fakat bu evlilik, Hanna' nın hamile kalması sonucunda mecburiyetten yapılmıştır.

“Hanna ile evlenmem, onu istememden çok çocuk beklediği için oldu. Başka bir seçeneğim yoktu. Bir karar vermem gerekli değildi. Yeni olan bizden gelen bir şey hazırlıkların

⁴⁰ Ingeborg Bachmann; **Frankfurt Dersleri**, çev: Zeynep Sayın, Bağlam Yayınları, 1. bs. İstanbul, 1989, s.26.

yapıldığından ve dünya gözüme büyüyormuş gibi gözüktüğünden heyecanlıydım.”⁴¹

Çocuk, baba için heyecan kaynağı olmuştur ve çocuğu için şimdiden planlara başlamıştır. Ona, kendince tasarladığı her şeyi öğretmeyi düşünmektedir.

Bir Başlangıcın Sonu adlı diğer öyküde ise H. Z. UŞAKLIGİL, birçok eserinde olduğu gibi burada da konusunu ve kahramanını çevresindeki olay ve kişilerden yararlanarak oluşturmuştur. Öykü, ben-anlatıcının haftada üç ya da beş kez gördüğü sekiz yaşlarında bir kız çocuğunu betimlemelerden yararlanarak anlatmasıyla başlar:

“ Şişli'nin yan sokaklarından çıkar, anladığıma göre, uzaklarda bir okula giderdi. Tramvayla geçerken, onun uzun sokağın kaldırımından seken küçük ayaklarıyla, omzundan kayışla bağlanmış çantasıyla, yoksulca; annesinin eskilerinden bozularak yapılmış giysileriyle, Tanrıya bel bağlamış; yürüdüğünü görürdüm... Kaç kez onu bir sokağın başında, şapkasının altında saçlarının ıslak telleri alınına yapışmış, elinde küçük ve eski şemsiyesiyle bütün yağmurdan korunamayarak, etekleri, çorapları ıslanmış, bir ikinci mevki tramvayının gelmesini beklerken görmüştüm.”⁴²

Anlatıcı, bir babalık sevecenliği ile kızın yoksulca kaldırım kenarındaki yürüyüşünü seyreder; soğuk havada, sıcak havada, kavgada, gürültüde, başını hiç çevirmeden, kimseye bakmadan, tüm çevredeki yaşama yabancı olarak yürüyüşünü. Elden geldiğince yolu yaya almak için

⁴¹ Ingeborg Bachmann; “ **Almancadan Öyküler**” **Çağdaş Yazarlardan Seçmeler**, çev.: Arif Gelen, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 1993, s. 31.

⁴² Uşaklıgil, Age., s. 63

koşmasını ve tükendiği noktada tramvayı beklemesine, binmek için yol açısını ve yer bulmak için sokuluşunu okuyucuya betimler:

“...Kendine öyle bir yol açısı, içerde bir yer bulmak için öyle bir sokuluşu vardı ki... Hayatla savaşımaya alın yazısının çelikten elini kivrırarak kendine düşen payı koparmaya kararlı gibiydi.”⁴³

Bu çocuk, anlatıcıda bilmediği düşünceler ve korkular uyandırır, acıma hissi verir ve mutsuz doğmuş, mutsuz yaşamaya mahkûm tüm çocuklar için kalbinde sızılar oluşmasına sebep olur. Bu ruh haliyle anlatıcı, kızın üzerindeki eskimiş giysisinden, hareketlerinden, bakışlarından yola çıkarak kız çocuğu hakkında kafasında bir öykü tasarlar ve bu öykünün başlangıcına şu şekilde biçim verir:

“ O, öyle zavallı bir yavru kuştı ki, yuvasında güneş hiç gülmemişti... Sabahleyin erkenden evden çıkıp akşam karanlığında dönen bir baba... Küçük bir evin bitmek bilmeyen işlerini tek başına, uygun zaman buldukça eski bir giysisinden kızına bir giysi çıkarmaya çalışan bir anne...”⁴⁴

Öykülere bakıldığı zaman farklı kültürlerden, farklı ekonomik yapıya ve farklı eğitim düzeyine sahip iki aile görülmektedir. Ailelerin, ekonomik durumlarında, aile yapılarında, eğitim durumlarında değişmeler olsa da annelik ve babalık hangi yılda ya da hangi yüzyılda olursa olsun değişmez ve anne-babalar, çocuğun geleceği açısından beslenme, barınma,

43 Uşaklıgil, Age., s.64

44 Uşaklıgil, Age., s.67

korunma, sevilme ve eğitim gibi temel gereksinimleri karşılamak zorundadır.⁴⁵

Her Şey'de çocuğun tüm gereksinimlerini yerine getirebilecek maddi güce sahip bir aile bulunmaktadır. Bu, babanın şu sözlerinden anlaşılmaktadır:

*“Daha büyükçe bir, oraya daha iyi ve daha kesin yerleştik... Çocuğun arabasının büyük tekerlekli mi, yoksa küçük tekerlekli mi olması konusunda karar veremediğim için, umursamaz görünüyordum.”*⁴⁶

Bir Başlangıcın Sonu öyküsünde ise oldukça yoksul bir aile anlatılıyor. Yani, toplumsal sınıf sıralamasının en alt tabakasında kalan, gelir dağılımından, eğitimden, sağlıktan ve olanaklardan en az paya sahip bir aile.⁴⁷ Açlıktan ölmeyen, fakat sürekli darlık çeken ailelerdir. Anlatıcıda kızda gördüğü yoksulluğu şu şekilde özetler:

*“Bu çocuk benim için çok duygulu bir kitap anlamındaydı. Yoksulluğun, yoksulluk sıkıntısının bir kitabı ki, daha yeni başlayan bir acı öykü demektir. Bu öykü, hep böyle mi sürecektir...?”*⁴⁸

Yoksul aileler, kendilerini düşman bir çevreyle sarılmış görebilir ve bu yüzden kimsenin desteğine ve yardımına güvenmeyebilirler. Kendi işlerini kendileri görmek ister, kendilerini savunmak zorunda kalabilirler; bunun için çevreye karşı kuşkulu gözlerle bakarlar. Kızın okula giderken yaptığı hareketlerde ve çevreye karşı takındığı tavırlarda olduğu gibi.

⁴⁵ Atalay Yörükoğlu; **Çocuk Ruh Sağlığı**, İş Bankası Kültür Yayınları, 5. bs., Ankara, 1983, s. 126

⁴⁶ Bachmann, Age.,s.31-32.

⁴⁷ Atalay Yörükoğlu; **Değişen Toplumda aile ve Çocuk**, Özgür yayınları, İstanbul, 1997, s. 184.

⁴⁸ Uşaklıgil, Age., s.65.

“...öyle ağır başlı ve onurlu bir duruşu, önünde açılacak yaşamı şimdiden düşünen gözlerinin öyle durgun bir bakışı vardı ki, sırtında ağır bir geçim yükü taşıyan bir anne kadar yaşlı, yorgun sanılabilirdi.”⁴⁹

Çocuğun, bakışlarındaki durgunluk, ağır tavırlar, gelecek kaygısının ifadesi olarak görülebilir. Yoksul ailelerin genel ruhsal durumlarında karamsarlık, güçsüzlük, dayanıksızlık ve yazgılarına boyu eğiş egemendir. Yazgılarını değiştirmek ellerinde değildir ama umutları vardır; çünkü insan umutsuz yaşayamaz.⁵⁰ Küçük kız gözlerindeki ifade ile şimdiden geleceğini düşündüğü gibi geleceğe umutla da bakabilmektedir.

Her iki ailede maddi yönden farklılık olmakla birlikte, şu ortak nokta görülmektedir, zorunluluk; zorunluluktan doğacak bir çocuk ve yine zorunluluktan doğmuş bir kız çocuğu. *Her Şey*'de baba henüz bir çocuğa sahip olmayacağını düşündüğü halde başka seçeneği kalmadığından dolayı evlenmek zorunda kalmıştır. Bir ailede eşlerden herhangi biri anne-baba olacak olgunluğa erişmeden, çocuk doğmuşsa aile içinde çocuk yüzünden çıkan ve hoş olmayan durumlardan genellikle çocuk zarar görmektedir.⁵¹

Bir Başlangıcın Sonu öyküsünde çocuk, aile için bir mutluluk olmaktan çok zorunlu yoksulluk nedeni olarak görülür. Onlar için, çocuğun evdeki varlığı yoksulluğun verdiği eziklik hissini arttıran bir nedendir. Anlatıcı bunu şöyle ifade eder:

“Çocuk: ikisinin arasında bir mutluluk olmaktan çok, kendisini zorunlu yoksunluklar içinde bıraktıklarından, bir acı; sofrada yakınmasız ve

⁴⁹ Uşaklıgil, Age., s.63.

⁵⁰ Yörükoğlu, *Değişen Toplumda Aile ve Çocuk*, s.184.

⁵¹ Rezan Şahin Kaya; *Psiko-Sosyal yönleriyle aile*, Kardeş Basımevi, Ankara, 1979, s. 170.

*sessiz duruşu ile kalplerini daha fazla sıkan ağrı
ve yaşantılarını durmacasına karartan bir
duygulanış nedeni...”⁵²*

Çocuk, her aile için kaygıların odağı olduğu gibi, hangi durumda olursa olsun ailenin mutluluk ve ilgi kaynağı da olmalıdır. Fakat bu iki ailede de çocuk mutluluk değil, mutsuzluk kaynağı olarak görülmektedir. Genel olarak toplumdaki aile yapılarına bakıldığında, her birinin benzer özellikler taşıdığı gibi genişlik, mutluluk ve mutsuzluk seviyesi bakımından farklı farklı olduğu gözlemlenir, TOLSTOY'un, *Anna Karenina'* ya başladığı şu cümlesinde ifade ettiği gibi: *mutlu ailelerin hepsi birbirine benzer, mutsuz ailelerin ise mutsuzlukları kendine özgüdür.* (Tolstoy, *Anna Karenina*, İletişim Yayınları, İstanbul 2002)

Her Şey'de baba, çocuğunun gelişimsel evrelerini tamamlamadan bir kimlik sahibi olmasını ister; annesini, kendisini ve diğer insanları örnek almadan.

“Hanna'nın okşamalar, nazlanamalar, oynamalar türünden onun üzerinde işlediklerini çocukta bulduğum zaman korkuya kapılıyordum. Çocuk bize benzeme yolundaydı. Ama yalnız Hanna'ya ve bana değil, genel olarak insanlara.”⁵³

Baba, çocuğun her şeyi kendi başına idrak ederek, diğer insanlardan farklı bir kişi olmasını istiyor. Ancak, çocuk gelişirken, doğal olarak kendisinden büyükleri, anneyi, babayı benimser, onlara benzemeye çalışır. Büyüdükçe, onların değer yargılarını, dünya görüşlerini, düşünce ve davranış biçimlerini bilinçli bir çapa göstermeden benimser. Her insanını benliği anneden, babadan ve onların örneklerinden gelen ruhsal özelliklerle yapılaşır. Ruh bilim dilinde bu ruhsal olaya *özdeşim* adı verilir.⁵⁴ Yani erkek

⁵² Uşaklıgil, Age., s.67.

⁵³ Bachmann, Age., s.35

⁵⁴ Bkz. Öztütük, Age., s.69.

çocuk, o aileye, o topluma uygun erkek benliğini, kız çocukları da kız benliğini özdeşim ile kazanır.

Anne-baba, kalıtımsal olarak çocuğa verdiklerinin yanı sıra, çevresi olarak da yine onu şekillendirmektedir.⁵⁵ Kişilik, kalıtımsal niteliklerle çevrenini sürekli etkileşimi sonucu biçimlenir. Kişiliğin çatısı da hayatın ilk beşinci ve altıncı yılında oluşur. Ve bu yıllarda geçirilen yaşantılar yetişkinlik dönemlerindeki davranışların önemli belirleyicisi olur.⁵⁶ Her çocuk eninde sonunda kendine özgü bir kişilik geliştirir. Kişisel kimlik geliştirmek yaşam boyu süren ve sürmesi gereken bir olgudur. Çünkü bütün insanlar büyüme ve gelişme süreci içindedirler. Kişinin kim olduğunun tanımı da, kişi kendisi hakkında ne kadar çok şey biliyorsa o kadar kapsamlı olur. Fakat insanların bu eleştirişsel yaşamı edindikleri dönem ergenliktir.⁵⁷

Bir Başlangıcın Sonu öyküsünde ise küçük kızın sekiz yaşında olmasına rağmen kişiliğinin oturmaya başlamış olduğu anlatıcının şu sözlerinden anlaşılıyor:

“...Ağır başlı ve onurlu bir duruşu, önünde açılacak yaşamı şimdiden düşünen gözlerinin öyle durgun bakışı vardı ki, sırtında ağır bir geçim yükü taşıyan bir anne kadar yaşlı, yorgun sayıla bilirdi... Hayatla savaşımaya, alın yazısının çelikten elini kıvrarak kendine düşen payı koparmaya karalı gibiydi.”⁵⁸

Çocuğun kişiliği, kendisine örnek aldığı erişkinlerle kurduğu sürekli ilişkilerinden çıkan bir sonuçtur. Bu nedenle, sonucu, yöntemler ve tutumlardan önce, örnek alınan erişkinlerin kişilikleri belirler.⁵⁹ Burada da

⁵⁵ W. Sauber; *Der Stand der Zwillingsforschung in Paedagogisch sicht*, In Zeitschr, F. Paed, 16, 173-202

⁵⁶ Yıldız Kuzgun; *Rehberlik ve Psikolojik Danışma*, ÖSYM. Yayınları, 4. bs. ,Ankara, 1988, s.10

⁵⁷ George H. Orvin; *Ergenlik Çağındaki Çocuğunuzu Anlamanın Yolları*, çev: Ayşe Güran, HYB.Yayıncılık Ankara, 1997' s. 89.

⁵⁸ Uşaklıgil, Age., s. 63-64.

⁵⁹ Yörükoğlu, *Çocuk Ruh Sağlığı*, s. 172.

küçük yaşta sorumluluk verilerek, anne-babasını örnek alan kızın karakterinin, erken gelişim gösterdiği görülmektedir.

Her Şey'de baba çocuğuna ağaç, masa ya da toprak yerine artık ağaçların dilini, suyun dilini, gölgenin dilini öğretmek ister. Fakat böylesi dillerden kendisi de hiçbir şey anlamadığı için nasıl öğreteceğini de bilemez ve şöyle ifade eder:

“Ancak böylesi dillerden tek sözcük bile bilmediğim ya da bulamadığım, yalnızca kendi dilimi bildiğim ve onun sınırları dışına çıkmadığım için, hiç konuşmadan onu bu yollarda bir aşağı bir yukarı dolaştırdım...”⁶⁰

Baba bu düşünce karmaşası içinde çocuğunu kendi haline bırakır. Çocuk isteklerini anlatabilecek yaşa geldiğinde; doğada, çimen saplarını kopararak, böcekler yakalayarak, solucan toplayarak oynar. Bu oyunlar onun için birer incelemedir. Hatta İncelemeleri sırasında onları öldürebilmektedir. Bunları gören baba, çocuğun evde de kitapları, kutuları, oyuncakları parçalamasından dolayı, çocuğun yaptığı her hareketten kendince kötü sonuçlar çıkartmaya başlar. Hatta onun masumluğundan bile şüphe duyar:

“ Oysa ben, ilk haftalarda olduğu gibi korumasız ve dili tutkun durumdan çıktığından bu yana, çocukta hiçbir masumluk keşfedemiyordum. Belki o zamanda masum değildi de, yalnızca bunu ifade edemeyecek durumdaydı; nazik etten ve bezden oluşma bir yumaktı, zayıf bir soluğu, yıldırım paratoneri gibi, dünyanın bildirgelerini

⁶⁰ Bachmann, Age., s.36.

etkisiz hale getiren, kocaman donuk bir kafası vardı.”⁶¹

Toplumda birçok insan, sıradan bir insan olmakla birlikte kusursuz anne-baba olmaya isteklidirler ve ideallerini gerçekleştiremedikleri zamanda da kapıldıkları suçluluk duygusu ve ardından savunmaya geçmeleri bazı konuları objektif olarak görmelerini engelleyebilmektedir.⁶² Bu öyküde de baba çocuğunu suçlamaktadır.

Bir Başlangıçın Sonu öyküsünde de benzer bir durum vardır. Anlatıcı, kızın gözlerinde, yaşına uyan bir masumluk göremez, aksine kızın, ailesine karşı bir düşmanlık beslediğini görür:

“ Onun; evime, anne ve babasına, üstelik kendisine, bu kadar yoksun, bu kadar mutsuz oldukları için, sanki gizli bir düşmanlığı var... Bunu, çocuğun gözlerinde görüyorum; o hiç gülmeyen, hiçbir sevinç dalgalanmasıyla parlamayan bulanık gözlerinde...”⁶³

Aileyi sarsan kimi olaylar, tüm aile üyeleri gibi çocukları da etkiler ve örseler: ana ve babadan birinin ağır hastalanması, sakatlanması, işsiz kalması, zorunlu göç, yoksulluk gibi. Bu yüzden ki özellikle yoksul ailelerde çocuklara erken sorumluluk yüklenerek; erkenden bağımsız davranmaya itilirler. Kendi işlerini kendileri görmek, kendilerini savunmak zorundadırlar; bunun içindir ki çevreye karşı ürkek bakışlar yöneltip; bu yoksulluğun suçunu da aileye yükleyebilirler.⁶⁴ Anlatıcıda kızın gözlerinde bunu görebilmiştir.

Her Şey'de baba, öğretmek istediklerini, nasıl ve ne şekilde öğretmesi gerektiğini bilmediğinden dolayı çocuğunda bir masumluk göremediğini ifade ediyor ve kendinin de bilmediği bir şey için çocuğunu

⁶¹ Bachmann, Age., s.36.

⁶² Bkz. Lindenfeld; A.g.e, s.58.

⁶³ Uşaklıgil, Age., s.67.

⁶⁴ Bkz. Yörükoğlu, *Değişen Toplumda Aile ve Çocuk*, s.87.

suçlayarak, onu sevgisinin dışına iterek, onunla ilgilenmekten vazgeçer ve duygularını şu şekilde ifade eder:

*“Fipps, ileride liseye gidecekmış, gitmeyecekmış, ondan iyi bir adam olacakmış ya da olmayacakmış, beni ilgilendirmiyordu... Ben Fipps’ in ne bizden daha akıllı, nede daha iyi olmasını istiyordun. Onun beni sevmesini istemiyordum; benim sözümü dinlemesine, her istediğimi yapmasına gerek yoktu... Yalnızca daha baştan başlamalı, bizim davranışımızın aynısını yerine getirmek zorunda olmadığını tek bir belirti ile bana göstermeliydi. Onda böyle bir şey göremedim...”*⁶⁵

Oysaki çocuğun baba-çocuk ilişkisini pekiştiren, çocuğun özgüvenli, uyumlu ve doyumlu bir birey olarak gelişmesini sürdürmesini destekleyen ve faaliyetlerine katılan bir babaya ihtiyacı vardı. Anne-baba çocuk eğitiminde öyle bir çizgide durmalıdır ki çocuk hem her an onları yanında hissederek destek bulsun, hem de onları hiç görmeyerek kendini özgür hissetsin.⁶⁶

Her Şey’de baba, çocuğunu odak noktası olarak görerek, ondan bağımsız, kimseye benzemeyen, kendine özgü olmasını istiyor. Ama hiç kuşku yok ki odak noktası çocuk değil kendisidir. Çünkü çocuğun farklı bir birey olmasını arzularken kendi doğrultusundaki gibi birisi olmasını istiyor. Bunu görmeyince de ilgisini ve sevgisini ondan esirgiyor.

Çocuğun üç-dört yaşlarındayken ağaç parçalarından yaptığı bir kulenin devrilmesi sonucunda öfkeyle ortalıkta koşuşturarak, *sizin evinizi ateşe vereceğim, neyiniz varsa kıracağım* diyerek bağırması, babayı çok etkilemiştir.

⁶⁵ Bachmann, Age., s.39.

⁶⁶ Bkz. Yavuzer, Age., s.63-77.

Bu olaydan sonra, onu sevgisinin dışına itmekle ne kadar doğru yaptığını düşünür. Oysaki oyun çocuğun en doğal öğrenme ortamıdır. Duyduklarını, gördüklerini sınavıp, denediğini, öğrendiklerini pekiştirdiği deney odasıdır. Kısacası, oynayan çocuk, kendi küçük dünyasındadır. O dünyaya kendisi egemendir. Kuralları kendisi bozar. Yaşıtları dışında kimsenin bu dünyaya girmesini istemez. Evcilik oynayan küçük çocuklar büyükleri yanlarına yaklaştırmazlar, deney odasında buluş yapmak üzere olan bir bilgin gibi huysuzlaşırlar. Diktikleri kuleyi yanlışlıkla devirseniz yeniden yapılamazmış gibi ağlarlar. Çünkü yetişkine nedeni önemsiz görünse de yaptığı kule kendi yapıtıdır. Oyun, kısıtlamalardan uzak kaldığı için çocuğun özgürlüğüdür. Bunun içindir ki bu yaştaki bebeklerin hemen hemen tümü öfke nöbetlerine tutulurlar.⁶⁷ Gerçekten bu dönemde bir kişiliği olduğunu fark eden çocuk, ne istediğini bilir. Zıddına gidilince kızar. Gözünü öfke bürüdüğünde hınçını yerden ya da kendinden çıkarmaya çalışır; Kendini haykırarak yere atar, elleri ile ayakları ile yeri döver, hatta kendi başını bile yumruklar. Çocuğun arada bir öfkelenerek böyle tepkiler vermesi normaldir.⁶⁸

Baba, çocuğun bu hareketiyle normal bir davranış yapmadığını düşünür. Hatta çocuk, daha sonra küçük bir kızı merdivenlerden itmiş, kendisine yapmaması gerektiği söylendiği halde kızı tekrar iterek, kendisini uyaran annesine de sürekli yumruklayarak tepkisini göstermiştir. Bu durum babada, çocuğun özünde kötülüğün bir çıbanbaşı gibi saklı olduğu sonucunu uyandırır. Hâlbuki hiçbir insan doğuştan kötü değildir,⁶⁹ insan değişme yeteneğine sahiptir. Doğduğunuzda kim olduğunuzun önemi yoktur, önemli olan nasıl bir insan olmaya yönlendirildiğinizdir.

Yapılan araştırmalar erkek çocuklarda suça yönelik oranlarıyla, küçüklüklerinde yeterli bir baba figürünün yokluğu arasında yeterli derecede anlamlı ve açık bir ilişkinin olduğunu ortaya koymuştur. Çocuğun sorumluluklarını yüklenmeyen zayıf bir babayla yaşamak kötü sonuçlara yol açabilir. Burada da baba, çocuğu önemsiz, kötü, kendine ve çevreye zarar

⁶⁷ Yörükoğlu; **Çocuk Ruh Sağlığı**, s. 67.

⁶⁸ Benjamin Spock; **Çocuk Bakımı ve Eğitimi**, çec: Zuhâl Avcı, Bilgi Yayın Evi, Ankara, 1972, s.345.

⁶⁹ Berka Özdoğan; **Çocuk ve Oyun**, Anı Yayıncılık, Ankara, 2004, s. 194.

verici gördüğü için ilgi ve sevgisinin dışına itmiştir. Hiç kuşku yok ki çocukta bu itilişin farkındadır, sevilmediğini düşünen çocuk bunları bulabilmek için, kendini fark ettirmek için başka yollara yönelir. Böylece çocuk kendini kötü biri olarak görür. Bir insan kendini nasıl kabul ederse öyle bir insan olur. Çocuk da kendini kötü, suçlu, günahkâr bir varlık olarak kabul ederse hep bu hissini devam ettirir ve her suçu işlemekte kendini serbest sayar.⁷⁰ Öyküdeki çocukta kendini böyle hissediyor olmalı ki üçüncü sınıfta bir arkadaşının üstüne çakı ile yürümüş, göğsüne saplamak isterken çakı kaymış ve arkadaşının koluna saplanmıştı. Babanın oğlunun böyle şeyler yapabileceğinden kuşkusu yoktu. Fakat bu düşüncesini kimseye söyleyememektedir:

“Ondaki bir çocuk öfkesi değil, çok ince, yetişkinlere özgü bir kindi. Hiç kimseye göstermek istemediği derin bir duyguya sahip olmayı başarmıştı ve bu haliyle tam bir insandı.”⁷¹

Saldırganlık insanın doğasında vardır. Ancak insanın çok saldırgan olmasını ya da ince, duygulu bir kişi olarak yetişmesini eğitim belirler. Kuruntular, kaygılar, önyargılar ve beyinler de hep eğitimin meyveleridirler. Kişinin inançları, tutkuları da sonradan kazanılan niteliklerdir. Erdemler, töreler, ahlak değerleri ve görgü kuralları da doğuştan gelmezler. Kişiliğin oluşması büyük ölçüde çevresel etkenlere bağlı olsa da eğitimin etkisi sınırlı değildir. Çocuk, anne-baba ya da eğitimciler elinde hamur gibi yoğrulur istenen kalıba sokulamaz. Her çocuğun yapısının ve eğitimlerinin değişik olduğunu göz önünde tutan anne ve babalar, çocuğu belli bir kalıba sokmaya uğraşamazlar. Çocuğa aykırı gelen zorlamalardan kaçınır, esnek bir yaklaşımla, doğal eğilimlerini olumlu yönden geliştirmeye çalışırlar.

⁷⁰ Bkz.Salk, Age., s.47-48.

⁷¹ Bachmann, Age., s.44.

Çocuktaki yapısal özellikler anne ve baba tutumu ile büyük ölçüde çatışmazsa, kişilik ayrı yönde gelişse de ruh sağlığı bozulmaz.⁷²

Her Şey'de baba, her durumda negatif düşünerek çocuğunu hep olumsuz yönde eleştirmektedir. Fakat negatif düşünme kötü bir alışkanlıktır. Pek çok çocuk bu alışkanlığı çok erken yaşlarda çevresinden edinebilmekte ve negatif düşündükleri sürece de öz güven duyguları zedelenebilmektedir.⁷³ Çocuğun pozitif düşünen olmasını sağlamanın en iyi yolu da anne-babalarının da pozitif düşünmesidir. Burada baba, karşılaştığı ilk kötü davranışta hemen negatif düşünerek çocuktan uzaklaşmıştır. Oysa pozitif düşünüp, pozitif davranabilseydi, bu düşünce çocuğa da yansiyabilirdi, O yaştaki bir çocuk bu durumdan elbette ki etkilenecektir. Önünde iyi bir model olmazsa kendi modelini iyi ya da kötü kendi oluşturacaktır. Burada baba iyi bir model değildir.

“ Gözlemler, sorunları olan çocukların, anne ve babalarını ümitli ve olumlu bir tutum geliştirdikleri takdirde bu iyimserliğin çocuklara da yansıdığını ortaya koymakta, bu çocukların kaygı içindeyken bile güçlü ve umutlu konuşa bildiklerini göstermektedir. Buna karşılık, olumsuz düşünen çocukların negatif tutum sergileyen ebeveyn ne sahip oldukları gözlenmektedir. Çaresiz ebeveyn, çocukta çaresizlik duygularının ortaya çıkmasına neden olmaktadır. ”⁷⁴

Hiç kuşkusuz, kusursuz çocuk yoktur. Kusursuzluk çocuğa anne ve babasından verilmez. Çünkü bu anne-babaların da bilmediği bir konudur. Sahip olmadığımız şeyi çocuğa veremeyiz. Çoğunlukla ana-babalar başarılıdırlar; bazıları daha çok, bazıları ise daha az birçok kötü huylu sinirli kimselerin bu hallerinden gerçekte ana-babaları sorumludur. Hırsız, katil,

⁷² Bkz. Yörükçü, **Çocuk Ruh Sağlığı**, s.172.

⁷³ Lindenfield, Age., s.101.

⁷⁴ Yavuzer, Age., s.46.

yan kesici olan birçok çocuk da yine anne-baba olma mesleğini bilmeyen ana-babaların kurbanıdır.⁷⁵ Baba, artık çocuğu yalnızca gözlem altında tutar; bir araştırmacının her hangi bir olayda yaptığı gibi. İnsan konulu, umutsuzca bir olayı gözlemler gibi. Baba çocuk konusunda kötü davrandığının geçte olsa farkına varır:

“ Bu çocuğu ve kendimi yargıladım-çok büyük bir umudu yok ettiği için, onu, ona bir dayanak hazırlayamadığım için kendimi yargıladım. Bir çocuk olduğu için ondan beklentim vardı-eyet, onun dünyayı kurtarmasını beklemiştim. Kulağa çok kötü geliyor. Gerçekten de bu çocukla ilgili olarak çok kötü davrandım, ama umut ettiğim şey bir kötülük değildi. Yalnızca, her şeyde olduğu gibi bu çocuk konusunda da hazırlıklı değildim.”⁷⁶

Babanın bir seçme şansı yoktu, bu yüzden de çocuğu kabullenmişti ama yinede onu olduğu gibi kabul edip sevmemişti. Hâlbuki anne-babası tarafından olduğu gibi kabul edilip sevilmemiş bir çocuk, kendisinde bir noksanlık olduğu hissini daima duyacak, kendine güvenini yitirerek büyüyecek, az da olsa sahip olduğu zekâyı, mahareti tam olarak kullanmasını beceremeyecektir.⁷⁷ Baba artık çocuğa sarılmayı öpmeyi dener ama bununla da kendini aldattığını düşünür:

“ ... Onu hemen bağrıma basmayı, öpmeyi denedim, ama bunlarla teselli olayı ve kendimi aldatmayı istemiyordum. Hep tetikteydim. Çünkü benim umut ettiğim, bazı çirkinlikler değildi. Çocuğumdan büyük şeyler beklemiyordum, ama

⁷⁵ Bkz. Şahinkaya, Age., s.171.

⁷⁶ Bachmann, Age., s.40.

⁷⁷ Spock, Age., s.53.

*küçük bir şey, böylesi ufak bir başkalık
arzuluyordum.”⁷⁸*

Baba, çocuğundan kendince bir başkalık arzu ederken hiçbir zaman çocuğunun da kendisinden bir şey isteyebileceğini düşünemedi: Yani sevgiyi. Onu hep sevgisinin dışarısına itti, önemli olan sevginin niceliği değil, niteliğidir. Çocukların sürekli ve “ koşulsuz ” sevgiye gereksinimi vardır.⁷⁹

Bütün çocuklar sevimli ister. Benlik saygılarının etkin ve sürekli olabilmesi için de başkalarının gözünde kim oldukları değil, kendileri oldukları için kendilerine değer verildiğini hissetmeleri gerekir. Bir çocuk sevilmediğini hissettiği sürece kendini değersiz ya da yetersiz hissedebilir. Anne ve babanın sevgisi ve ilgisinden yoksun olarak büyüyen çocuklar, büyük bir sevgi açlığı gösterirler. İlgii ve sevgiyi başka yerlerde ararlar ve bulamazlarsa öfkelenebilirler. Bu öfke de onlarda keder ve ümitsizliğe dönüşür.⁸⁰ Çocuk, anne ve babasının bile kendisini sevmediğine göre, hiç kimsenin kendisini sevmeyeceğini, buna değmeyeceğine inanabilir. Bu öyküde de baba, çocuğu sevmediğini, ilgi ve şefkatinin dışına iterek yeterince hissettirmiştir.

Bir Başlangıcın Sonu öyküsüne bakıldığında zaman kaderine boyun eğmiş, elindekilerle yetinmeye ve mutlu olmaya çalışan, iyimser bir aile aynı zamanda çocuklarına ve birbirlerine karşı sorumluluklarını yerine getiren, şefkatli birer anne-baba görülmektedir. Baba, işe erken gidip çok geç döndüğünden dolayı sorumluluğun büyük kısmı annenin üzerindedir. Anne, eski giysilerinden kızına giysiler yapan, çocuğu okula giderken öperek uğurlayan, fedakâr biridir. Fakat ailenin bu tutumuna rağmen çocuk, pasif ve zavallı görünmektedir. Anlatıcı bu durumu şöyle ifade ediyor:

⁷⁸ Bachmann, Age., s.41.

⁷⁹ Bkz. Lindenfield, Age., s.19.

⁸⁰ Bkz. Orvin , Age., s.31.

*“Onun bütün varlığından bir zavallılık fıskırır...
Birden bire dudağında bir burkuluş, gözlerinin o
bulanık mavisinde bir dalgalanış oluşurdu.”⁸¹*

Türk aile ve eğitim sistemine bakıldığında, genelde otoriter, kısıtlayıcı, aşırı koyucu ve kontrol edici bir yapının öne çıktığı, çocukların saygılı, baş eğici, pasif, ulusal kişilik yapısı ile biçimlendiği; kurallara uygun davranışlar ödüllendirilirken, aktif, sorgulayıcı, atılgan davranışların cezalandırıldığı görülmektedir.⁸² Başka bir deyişle, toplumumuzda çoğunlukla pasif ve söz dinleyen çocuklar anne-baba ile olumlu ilişkilere girmektedir.

Her Şey'de diğer öykünün tam tersine elindekilerle yetinip mutlu olmasını bilmeyen, karamsar, birbirlerinden kopuk yaşayan bir aile, çocuğun bağımsız bir kişiliğe sahip olmasını isterken, çocuklarına yeteri kadar ilgi ve sevgi veremeyen birer anne-baba görülmektedir.

Anne-baba-çocuk ilişkilerinin belirlenmesinde, içinde yaşanan toplum büyük önem taşımaktadır. Hangi toplumda olursa olsun çocuk yetiştirmenin bütün amacı, çocuğa bağımsız ve kendi davranışlarından sorumlu, mutlu ve bulunduğu topluma uyan, saygı gören bir kişilik kazandırmak olmalıdır. Burada da en büyük görev aileye düşmektedir. Çocuğun kişiliğinin gelişmesinde ve sosyalleşmesinde birinci derecede önemli olan da aile ortamıdır. Özellikle erken çocukluk devresinde aile, çocuğun temel belirleyici çevresini oluşturur.⁸³ Bu nedenle, aile içindeki ilişkilerin temelini, ana ve babanın birbirine karşı tutumu oluşturur. Onların sevgi ve anlayışla sürdürdükleri karı-koca ilişkisi, evin genel havasını belirler. Uyumlu ve sıcak ilişkiler ana ve babadan çocuklara yayılır. Gergin ve sürtüşmeli bir karı-koca ilişkisi çocuklar için güvensiz ve gergin bir ortam hazırlar.

Her Şey'de, anne çocuğunun yanında olurken, baba, kendisini tümünden onlardan soyutlamıştır. Hatta bu dönemlerde babanın başka bir

⁸¹ Uşaklıgil, Age., s.66.

⁸² Bkz. Yavuzer, Age., s.47.

⁸³ Yörüloğlu, **Çocuk Ruh Sağlığı**, s.127.

kadınla ilişkisi de olur. Fakat bu ilişkisi eşine olan bağlılık korkusundandır. Çünkü ona teslim olma düşüncesi, kedisinde yeni bir çocuk korkusunun oluşmasına sebep olmaktadır. Bu sebepten dolayı Hanna'yla ilişkisinde cinselliğin olmamasını ister. Diğer kadınla olan ilişkisini Hanna öğrenir ve “ Fipps’ in hatırı için...” diyerek, ondan bu ilişkiyi bitirmesini ister. Baba şu şekilde düşünür:

*“Ona kalsaydı vaktiyle bir düzüne çocuk yapardı,
ben bunu önledim. Ona göre bütün koşullar
elverişliydi, benim için ise hiç biri.”⁸⁴*

Ailenin iyiliği için, anne ve baba çocukları ile olan ilişkilerine olduğu kadar birbiri ile olan ilişkilerine de dikkat etmelidirler. Anne ve babalar, ilişkilerinde sıkıntılar yaşıyorlarsa bu sıkıntıların ailenin diğer üyeleri tarafından da hissedileceğini bilmeleri gerekir. Bu yüzden de çocuklarına da neyin yanlış neyin doğru olduğunu öğretebilmeleri için öncelikle kendi aralarındaki davranışlarında dengeli, tutarlı ve kararlı olmaları gerekir.

Bir Başlangıcın Sonu öyküsünde anlatıcı, kızın hareketlerinden yola çıkarak, hayalinde, kendince onu mutlu bir sona ulaştıracağını düşündüğü güzel, bir gelecek tasarlar:

*“... Onu güzelleştirerek, tüm renksizliklerini
süsleyerek; ince, hoş bir genç kız yapardım ve
birden bunun üstünde tutuşan bir ışıkla, bulanık
mavi gözlerine umut ve güç veren güneşlerden,
aşk güneşlerinden serperdim. Hayalimin genç
kızını nisanlısı ile kol kola, baş başa görürdüm.
Düşsel gücümün bir atılışıyla da yılları aşınca
onu, mutlu bir ailenin annesi olarak bulurdum.”⁸⁵*

⁸⁴ Bachmann, Age., s.40.

⁸⁵ Uşaklıgil, Age., s.68.

Anlatıcı, tasarladığı bu gelecekle, kızı mutlu görmek istemektedir. Kızın, suskun tavırları, hüznü bakışları, mağrur duruşu onu o kadar etkilemiştir ki iyilik dolu bir rastlantının onu mutluluğa götürmesini arzu eder. Bu yüzdendir ki, bu rastlantıyı hayalinde canlandırır: Onu, önce evlendirir. Kocasıyla birlikte kol kola, baş başa yürürken, her günleri önceki günden daha mutlu olarak görür. Daha sonra da, biri oğlan, biri kız iki çocuk sahibi yapar. Hatta bunlara birer ad bile verir; Niran ile Nuri.

Oysaki kızın yaşam öyküsü öyle bitmedi. Uzun yılar sonrasında anlatıcı, hasta bir arkadaşını ziyaret amacıyla hastaneye gitmiştir. Arkadaşının yanında otururken, hastayla ilgilenen hasta bakıcı dikkatini çeker, onun yüzüne baktığında tatlı bir gülümsemeyle birlikte yüzünde derin bir parçalanma görür. Daha dikkatli baktığında ise yıllar öncesindeki o küçük okullu kızı fark eder. Çünkü gözleri hep o bulanık mavi gözlerdir. Yaşamın içinde birçok zorlukla karşılaşmasına rağmen yüreğindeki sevgi kızın gözlerinin ışıldamasına ve gülebilmesine neden olmuştur. Bir anne yüreği ve şefkati ile hastalarla ilgilenmekte ve dahası bu onu mutlu edebilmektedir. Anlatıcı öyküyü şu cümleyle sonlandırır:

“ Artık gülebildiğine göre, öyle başlayan öyküsünün böyle bir sona erişmesinden mutlu demektir.”⁸⁶

Uyumlu ilişkiler içinde, güvenli bir aile ortamında sevgi ve anlayışla büyüyen çocuk olgunlaşır, kişilik kazanır, kendi kanatlarıyla uçmayı öğrenir. Sevildikçe güven duygusu pekişir, desteklendikçe öz saygısı artar. Anlayış gördükçe hoş görülme olmayı, sorumluluk aldıkça bağımsız davranmayı öğrenir. Aile içinde benimsediği davranışlar, toplum içinde onu yönlendirir.⁸⁷

Diğer öykü *Her Şey’de*, çocuğun birkaç yıllık okul süresi babanın anılarında boşluktur. Çünkü çocuğun hiçbir şeyine dikkat etmemiş, hiçbir şeyi ile ilgilenmemiştir. Çocuk on bir yaşında iken okul gezisi sırasında bir kayanın üstünden düşer ve ölür. Baba, oğlunun ölümüne üzülme yerine,

⁸⁶ Uşaklıgil, Age., s.70.

⁸⁷ Yörükoğlu, *Değişen Toplumda Aile ve çocuk*, s.85.

ölümün okul gezisi sırasında olmasından dolayı suçluluk hisseden öğretmeni düşünmektedir. Zaten ilk işi de öğretmene, onun bir suçu olmadığını söylemek olur. Hatta ölüm ilanında bile bu duyarsızlığını gösterir: Ölüm ilanında, *bir kaza sonucu biricik çocuğumuzu yitirdik*, diye yazdırmak isterler, kendilerine neden *çok sevdiğimiz, biricik çocuğumuzu yitirdik*, diye yazdırmak istemedikleri sorulunca Hanna şu şekilde cevap verir:

“... Sevgili ve çok sevgili olması olağan bir şeydir, artık bunun ayrıca belirtilmesi gerekli değildir.”⁸⁸

Baba, duyduğu bu sözlere o kadar çok sevinmiştir ki onu kucaklamaya kalkışmıştır. Çünkü onun da bu çocuğa karşı sevgisinin kalmadığını düşünür ve bu babayı mutlu eder.

Aile, sonradan çocuğun ölüm sebebinin düşme değil, kafasında oluşan bir kist olduğunu öğrenir. Ama bu da baba için önemli değildir. Hâlbuki baba, çocuğu ile daha çok vakit geçirseydi bekli de onun davranışlarından konuşmasından, gülmesinden hastalığı fark edebilecekti. Baba, çocuğun sergilediği ve kendisinin, kötü olarak nitelendirdiği bu davranışların bir sebebi olup olmadığını anlamaya çalışıp, sebebinin fiziksel ya da psikolojik sorunlardan dolayı oluşup oluşmadığını gözlemlemeye çalışabilirdi.

Burada çocuk, baba tarafından hep uzak tutulduğu halde, düştüğü sırada son sözleri, *eve gitmek İstiyorum* olmuştur. Fakat baba bu sözlerde kendilerine karşı bir sevgi bulamaz, ölen her insanın aynı şeyi isteyebileceğini düşünür. Oysaki her çocuk için ev, huzur, mutluluk ve sevginin olduğu yerdir ve her çocuk, anne-babalarının en çok kendilerini sevdiğine inanmak ister.⁸⁹

⁸⁸ Bachmann, Age., s.43.

⁸⁹ Bkz. Homan-William; **Kinder Brauchen Liebe**. Droemerche Varlagsanstalt Th. Knauer Nachf, München/ Zürich, 1970, s.33.

Çocuğun gelişimini etkileyen en önemli şey sevilip sevilmediği duygusudur. Sevilen ve kişiliğine saygı duyulan çocuk başkalarını sever ve onlara saygı duyar. Böylelikle sevgi ve saygı, erken gelişim yılları boyunca disiplinin temelini oluşturur.

Disiplin, çocuğa istenilen davranış ve alışkanlıkları öğretmek kendi kendini denetleme ya da iç denetim demek olan ahlak gelişimini sağlamaktır. İçselleşmiş bir sorumluluk duygusunun oluşturulmasıdır. Disiplin, bu nedenle çocuğun gelişiminde önemli rol oynar ve gelişim sürecinde bir dönemin özellikleri, belki bir süre sonraki dönemlerde de sürer gider. Başka bir deyişle, bir dönemde ortaya çıkan özellikler bir sonraki dönemin özelliklerine eklenmekle kalmaz; kazanılan davranışlar yeni niteliklerle yoğrulacak kişiliğe sindirilir. Bir dönemdeki olumsuz gelişme ya da sapmalar sonraki dönemlerdeki gelişmeyi de bozabilir.⁹⁰ Baba, her hareketi ile çocuğa istenmediğini, sevilmediğini, kötü biri olduğunu hissettirmiş, bu da çocuğun gelişimini olumsuz etkilemiştir.

Baba, bazı şeyleri düşündüğünde, çocuğuna karşı olan tutumunda ileri gittiğinin ve ona dostça davranmadığının farkına varmıştır:

“Onu sırtımda taşımaya hazırım, ona mavi bir balon almaya, eski Tuna üzerinde bir kayık gezintisi yaptırmaya ve pul bulmaya söz veriyorum. Bir yere çarpınca dizini üflüyorum ve aritmetik ödevini yaparken ona yardım ediyorum. Bunlarla bu diriltmeyi başaramazsam bile, şu noktayı düşünmek için vakit çok geç değil: Ben onu, bu oğul’u kabullendim. Onunla olan tutumunda fazla ileri gittiğim için ona karşı dostça davranamıyordum.”⁹¹

Baba, kendini hazır hissetmeden bir çocuk sahibi olmuş ve çocuğunun yeteneklerinin çok üstünde her şeyi, kendisinin de bilmediği her

⁹⁰ Bkz. Yavuzer, **Çocuk Eğitimi El Kitabı**, s.91–93.

⁹¹ Bachmann, Age., s.46.

şeyi ondan istemiştir. Baba, bu çocuğu artık kabullenmiştir. Fakat bu kabulü, çok geç, hem de çok geç, yani çocuğun ölümünden sonra yapabirmiştir. Daha önce tekrar çocuk sahibi olmayı istemezken, hatta bu sebepten dolayı Hanna'yla dahi birlikte olmak istemezken, yeniden çocuk sahibi olmayı bile düşünür:

“ ... *Sonra çocuk olursa, kabul, onlar da gelsin, yaşasınlar, büyüsünler, bütün ötekiler gibi olsunlar...*”⁹²

Her Şey'de baba, kendisinin başaramadığı her şeyi, oğlundan beklemiştir. Onun, bir önceki kuşaktan hiçbir şeyi miras almadan, farklı bir insan olmasını istemiş, bunu isterken de, ona gerekli şartı, yani sevgiyi verememiştir. Bu öyküde aile içinde ilgisizlik, sevgisizlik, karamsarlık, geleceğe dair umutsuzluk anlatılırken, aynı zamanda yaşamdaki gerçek olanla, olması istenilen gerçek arasındaki probleme değinilmiştir. Çocuk, kendisinden her şeyi isteyen babanın kurbanı olmuştur. Çocuğun ölümü sevgisizliğin ve başarısızlığın sembolüdür.

Bir Başlangıcın Sonu öyküsünde ise kız yoksul ve mutsuz durumdayken, aile desteği ve sevgisiyle, umudunu kaybetmeden başarıya yani mutlu sona ulaşmıştır. Bu son, sevgi ve başarının sembolüdür.

⁹² Bachmann, Age., s.46.

SONUÇ

Biz bu çalışmamızda, Ingeborg BACHMANN'ın *Her Şey* ve Halit Ziya Uşaklıgil'in "*Bir Başlangıcın Sonu*" adlı Öykülerini büyüteç altına aldık ve iki öyküyü çocuk-aile ilişkisi düzleminde inceledik.

I. Bölümde ve II. Bölümde *Her Şey* ve *Bir Başlangıcın Sonu* adlı öykülerde, baba, anne ve çocuk karakterlerini ayrı ayrı ele alırken, anne-baba kimliğinin ve birbirleri ile ilişkilerinin, çocuğun gelişme dönemlerindeki önemini verdik.

III. Bölümde de bu iki öyküyü karşılaştırarak, *Her Şey* adlı öyküde, mutsuz bir ailede, çocuğun nasıl bir eğitim ve öğretim evrelerinden geçtiğini vermeye çalışırken, aynı zamanda ana- babalık sanatını bilmeyen bir ailenin çocuk üzerinde nasıl bir etki yapabildiğini gösterdik. *Bir Başlangıcın Sonu* öyküsünde de yaşam savaşının içinde, güçlü olmaya çalışan ana-baba, çocuklarından ilgi ve sevgisini esirgemeyen, mutsuz görünmekle birlikte, geleceğe umutla bakabilen, bir ailede çocuğun geçtiği evreleri verirken, sağlıklı ve umutlu ailelerde, çocuğun nasıl görüldüğünü verdik.

Ana-babalık görevi fiziksel, duygusal ve zihinsel olarak çok fedakârlık gerektirir. Üstelik kendilerini kötü hissettikleri durumlarla başa çıkabilmek için yaptıkları fedakârlıkların ödülünü de sonradan, çocukları büyüdükçe alırlar. Bir çocuğun önce ergenliğe, sonra yetişkinliğe gelmesi uzun yıllar gerektirmektedir. Yani olgunluğa erişebilmek için pek çok sınavdan geçerler. Bu yüzden ki anne-babalık, ömür boyu yapılması gereken bir meslek olarak tanımlanabilir.

Çocuk ne doğuştan kötü, ne de doğuştan iyi bir canlıdır. O her canlı gibi değişen, çevresiyle etkileşen ve gelişen bir bireydir. İyiye de kötüye de açıktır. Sonucu belirleyen, kuşkusuz eğitim ve yaşantılardır. Biz de bu çalışmamızda aile içi eğitimin önemini vermeyi amaçladık. çocuğun kendine özgü dünyası olan bir varlık olarak kabul etmek gerektiğini, bebeklik yıllarından başlayarak desteklenmeye, kabul ve ilgi görmeye, kişiliğine saygı gösterilmesine, paylaşmayı öğrenmeye ve bilgiyi özümsemeye ihtiyacı olduğu sonucuna ulaştık.

ORIJINAL METINLER

Alles

Wenn wir uns, wie zwei Versteinte, zum Essen setzen oder abends an der Wohnungstür zusammentreffen, weil wir beide gleichzeitig daran denken, sie abzusperren, fühle ich unsere Trauer wie einen Bogen, der vom einen Ende der Welt zum anderen reicht - also von Hanna zu mir und an dem gespannten Bogen einen Pfeil bereitet, der den unbewegten Himmel ins Herz treffen müsste. Wenn wir zurückgehen durch das Vorzimmer, ist sie zwei Schritte vor mir, sie geht ins Schlafzimmer, ohne »Gute Nacht« zu sagen, und ich flüchte mich in mein Zimmer, an meinen Schreibtisch, um dann vor mich hinzustarren, ihren gesenkten Kopf vor Augen und ihr Schweigen im Ohr. Ob sie sich hinlegt und zu schlafen versucht oder wach ist und wartet? Worauf? — da sie nicht auf mich wartet!

Als ich Hanna heiratete, geschah es weniger ihretwegen, als weil sie das Kind erwartete. Ich hatte keine Wahl, brauchte keinen Entschluss zu fassen. Ich war bewegt, weil sich etwas vorbereitete, das neu war und von uns kam, und weil mir die Welt zuzunehmen schien. Wie der Mond, gegen den man sich dreimal verbeugen soll, wenn er neu erscheint und zart und hauchfarben am Anfang seiner Bahn steht. Es gab Augenblicke der Abwesenheit, die ich vorher nicht gekannt hatte. Selbst im Büro - obwohl ich mehr als genug zu tun hatte - oder während einer Konferenz entrückte ich plötzlich in diesen Zustand, in dem ich mich nur dem Kind zuwandte, diesem unbekanntem, schemenhaften Wesen, und ihm entgegenging mit all meinen Gedanken bis in den warmen lichtlosen Leib, in dem es gefangen lag. Das Kind, das wir erwarteten, veränderte uns. Wir gingen kaum mehr aus und vernachlässigten unsere Freunde; wir suchten eine größere Wohnung und richteten uns besser und endgültiger ein. Aber des Kindes wegen, auf das ich wartete, begann alles sich für mich zu verändern; ich kam auf Gedanken, unvermutet, wie man auf Minen kommt,

von solcher Sprengkraft, daß ich hätte zurückschrecken müssen, aber ich ging weiter, ohne Sinn für die Gefahr.

Hanna mißverstand mich. Weil ich nicht zu entscheiden wußte, ob der Kinderwagen große oder kleine Räder haben sollte, schien ich gleichgültig. (Ich weiß wirklich nicht. Ganz wie du willst. Doch, ich höre.) Wenn ich mit ihr in Geschäften herumstand, wo sie Hauben, Jäckchen und Windeln außsuchte, zwischen Rosa und Blau, Kunstwolle und editer Wolle schwankte, warf sie mir vor, daß ich nicht bei der Sache sei. Aber ich war es nur zu sehr. Wie soll ich bloß ausdrücken, was in mir vorging? Es erging mir wie einem Wilden, der plötzlich aufgekehrt wird, das die Welt, in der er sich bewegt, zwischen Feuerstätte und Lager, zwischen Sonnenaufgang und Sonnenuntergang, zwischen Jagd und Mahlzeit, auch die Welt ist, die Jahrmillionen alt ist und vergehen wird, die einen nichtigen Platz unter vielen Sonnensystemen hat, die sich mit großer Geschwindigkeit um sich selbst und zugleich um die Sonne dreht. Ich sah mich mit einemmal in anderen Zusammenhängen, mich und das Kind, das zu einem bestimmten Zeitpunkt, Anfang oder Mitte November, an die Reihe kommen sollte mit seinem Leben, genauso wie einst ich, genau wie alle vor mir.

Man muß es sich nur recht vorstellen. Diese ganze Abstammung! Wie vorm Einschlafen die schwarzen und weißen Schafe (ein schwarzes, ein weißes, ein schwarzes, ein weißes, und so fort), eine Vorstellung, die einen bald stumpf und dösig und bald verzweifelt wach machen kann. Ich habe nach diesem Rezept nie einschlafen können, obwohl Hanna, die es von ihrer Mutter hat, beschwört, es sei beruhigender als ein Schlafmittel. Vielleicht ist es für viele beruhigend, an diese Kette zu denken: Und Sem zeugte Arpachsad. Als Arpachsad fünfunddreißig Jahre alt war, zeugte er den Selah. Und Selah zeugte den Heber. Und Heber den Peleg. Als Peleg dreißig Jahre alt war, zeugte er den Regu, Regu den Serug und Serug den Nahor, und jeder außerdem noch viele Söhne und Töchter danach, und die Söhne zeugten immer wieder Söhne, nämlich Nahor den Tharah und Tharah den Abram, den Nahor und den Haran. Ich probierte ein paarmal, diesen Prozeß durchzudenken, nicht nur nach vorn, sondern auch nach

hinten, bis zu Adam und Eva, von denen wir wohl kaum abstammen, oder bis zu den Hominiden, von denen wir vielleicht herkommen, aber es gibt in jedem Fall ein Dunkel, in dem diese Kette sich verliert, und daher ist es auch belanglos, ob man sich an Adam und Eva oder an zwei andere Exemplare klammert. Nur wenn man sich nicht anklammern möchte und besser fragt, wozu jeder einmal an der Reihe war, weiß man mit der Kette nicht ein und aus und mit all den Zeugungen nichts anzufangen, mit den ersten und letzten Leben nichts. Denn jeder kommt nur einmal an die Reihe für das Spiel, das er vorfindet und zu begreifen angehalten wird: Fortpflanzung und Erziehung, Wirtschaft und Politik, und beschäftigen darf er sich mit Geld und Gefühl, mit Arbeit und Erfindung und der Rechtfertigung der Spielregel, die sich Denken nennt. Da wir uns aber schon einmal so vertrauensvoll vermehren, muß man sich wohl abfinden. Das Spiel braucht die Spieler. (Oder brauchen die Spieler das Spiel?) Ich war ja auch so vertrauensvoll in die Welt gesetzt worden, und nun hatte ich ein Kind in die Welt gesetzt.

Jetzt zitterte ich schon bei dem Gedanken.

Ich fing an, alles auf das Kind hin anzusehen. Meine Hände zum Beispiel, die es einmal berühren und halten würden, unsere Wohnung im dritten Stock, die Kandlgasse, den VII. Bezirk, die Wege kreuz und quer durch die Stadt bis hinunter zu den Praterauen und schließlich die ganze angeräumte Welt, die ich ihm erkären würde. Von mir sollte es die Namen hören: Tisch und Bett, Nase und Fuß. Auch Worte wie: Geist und Gott und Seele, meinem Dafürhalten nach unbrauchbare Worte, aber verheimlichen konnte man sie nicht, und später Worte, so komplizierte wie: Resonanz, Diapositiv, Chiasmus und Astronautik. Ich würde dafür zu sorgen haben, daß mein Kind erfuhr, was alles bedeutete und wie alles zu gebrauchen sei, eine Türklinke und ein Fahrrad, ein Gurgelwasser und ein Formular. In meinem Kopf wirbelte es.

Als das Kind kam, hatte ich natürlich keine Verwendung für die große Lektion. Es war da, gelbsüchtig, zerknittert, erbarmungswürdig, und ich war auf eins nicht vorbereitet - daß ich ihm einen Namen geben mußte.

Ich einigte mich in aller Eile mit Hanna, und wir liefen drei Namen ins Register eintragen. Den meines Vaters, den ihres Vaters und den meines Großvaters. Von den drei Namen wurde nie einer verwendet. Am Ende der ersten Woche hieß das Kind Fipps. Ich weiß nicht, wie es dazu kam. Vielleicht war ich sogar mitschuldig, denn ich versuchte, wie Hanna, die ganz unerschöpflich im Erfinden und Kombinieren von sinnlosen Silben war, es mit Kosenamen zu rufen, weil die eigentlichen Namen so gar nicht paßen wollten auf das winzige nackte Geschöpf. Aus dem Hin und Her von Anbiederungen entstand dieser Name, der mich immer mehr aufgebracht hat im Laufe der Jahre. Manchmal legte ich ihn sogar dem Kind selbst zur Last, als hätte es sich wehren können, als wäre alles kein Zufall gewesen. Fipps! Ich werde ihn weiter so nennen müssen, ihn lächerlich machen müssen über den Tod hinaus und uns dazu.

Als Fipps in seinem blauweißen Bett lag, wachend, schlafend, und ich nur dazu taugte, ihm ein paar Speicheltropfen oder säuerliche Milch vom Mund zu wischen, ihn aufzuheben, wenn er schrie, in der Hoffnung, ihm Erleichterung zu verschaffen, dachte ich zum erstenmal, daß auch er etwas vorhabe mit mir, daß er mir aber Zeit laße, dahinter zu kommen, ja unbedingt Zeit laßen wolle, wie ein Geist, der einem erscheint und ins Dunkel zurückkehrt und wiederkommt, die gleichen undeutbaren Blicke außendend. Ich saß oft neben seinem Bett, sah nieder auf dieses wenig bewegte Gesicht, in diese richtungslos blickenden Augen und studierte seine Züge wie eine überlieferte Schrift, für deren Entzifferung es keinen Anhaltspunkt gibt. Ich war froh zu merken, daß Hanna sich unbeirrt an das Nächstliegende hielt, ihm zu trinken gab, ihn schlafen ließ, weckte, umbettete, wickelte, wie es die Vorschrift war. Sie putzte ihm die Nase mit kleinen Wattefröpfchen und stäubte eine Puderwolke zwischen seine dicken Schenkel, als wäre ihm und ihr damit für alle Zeit geholfen.

Nach ein paar Wochen versuchte sie, ihm ein erstes Lächeln zu entlocken. Aber als er uns dann damit überraschte, blieb die Grimasse doch rätselvoll und beziehungslos für mich. Auch wenn er seine Augen immer hizufiger und genauer auf uns richtete oder die Armchen außstreckte, kam

mir der Verdacht, daß nichts gemeint sei und de wir nun anfangen, ihm die Gründe zu suchen, die er später einmal annehmen würde. Nicht Hanna, und vielleicht kein Mensch, hätte mich verstanden, aber in dieser Zeit begann meine Beunruhigung. Ich fürchte, ich fing damals schon an, mich von Hanna zu entfernen, sie immer mehr auszuschließen und fernzuhalten von meinen wahren Gedanken. Ich entdeckte eine Schwachheit in mir - das Kind hatte sie mich entdecken lassen - und das Gefühl, einer Niederlage entgegenzugehen. Ich war dreißig Jahre alt wie Hanna, die zart und jung auβah wie nie zuvor. Aber mir hatte das Kind keine neue Jugend gegeben. In dem Maß, in dem es seinen Kreis vergrößerte, steckte ich den meinen zurück. Ich ging an die Wand, bei jedem Lächeln, jedem Jubel, jedem Schrei. Ich hatte nicht die Kraft, dieses Lächeln, dieses Gezwitscher, diese Sdireie im Keim zu ersticken. Darauf wäre es nämlich angekommen! Die Zeit, die mir blieb, verging rasch. Fipps saß aufrecht im Wagen, bekam die ersten Zähne, jammerte viel; bald streckte er sich, stand schwankend, zusehends fester, rutschte auf Knien durchs Zimmer, und eines Tages kamen die ersten Worte. Es war nicht mehr aufzuhalten, und ich wußte noch immer nicht, was zu tun war.

Was nur? Früher hatte ich gedacht, ihn die Welt lehren zu müßen. Seit den stummen Zwiesprachen mit ihm war ich irregeworden und anders belehrt. Hatte ich es, zum Beispiel, nicht in der Hand, ihm die Benennung der Dinge zu verschweigen, ihn den Gebrauch der Gegenstände nicht zu lehren? Er war der erste Mensch. Mit ihm fing alles an, und es war nicht gesagt, daß alles nicht auch ganz anders werden konnte durch ihn. Sollte ich ihm nicht die Welt überlassen, blank und ohne Sinn? Ich mußte ihn ja nicht einweihen in Zwecke und Ziele, nicht in Gut und Böse, in das, was wirklich ist und was nur so scheint. Warum sollte ich ihn zu mir herüberziehen, ihn wißen und glauben, freuen und leiden machen! Hier, wo wir stehen, ist die Welt die schlechtesten aller Welten, und Iceiner hat sie verstanden bis heute, aber wo er stand, war nichts entschieden. Noch nichts. Wie lange noch?

Und ich wußte plötzlich: alles ist eine Frage der Sprache und nicht nur dieser einen deutschen Sprache, die mit anderen geschaffen wurde in Babel, um die Welt zu verwirren. Denn darunter schwelt noch eine Sprache, die reicht bis in die Gesten und Blicke, das Abwickeln der Gedanken und den Gang der Gefühle, und in ihr ist schon all unser Unglück. Alles war eine Frage, ob ich das Kind bewahren konnte vor unserer Sprache, bis es eine neue begründet hatte und eine neue Zeit einleiten konnte.

Oft ging ich mit Fipps allein aus dem Haus, und wenn ich an ihm wiederfand, was Hanna an ihm begangen hatte, Zärtlichkeiten, Koketterien, Spielereien, entsetzte ich mich. Er geriet uns nach. Aber nicht nur Hanna und mir, nein, den Menschen überhaupt. Doch es gab Augenblicke, in denen er sich selbst verwaltete, und dann beobachtete ich ihn inständig. Alle Wege waren ihm gleich. Alle Wesen gleich. Hanna und ich standen ihm gewiß nur näher, weil wir uns andauernd in seiner Nähe zu schaffen machten. Es war ihm gleich. Wie lange noch? Er fürchtete sich. Aber noch nicht vor einer Lawine oder einer Niedertracht, sondern vor einem Blatt, das an einem Baum in Bewegung geriet. Vor einem Schmetterling. Die Fliegen erschreckte ihn maßlos. Und ich dachte: wie wird er leben können, wenn erst ein ganzer Baum sich im Wind biegen wird und ich ihn so im unklaren lasse!

Er traf mit einem Nachbarskind auf der Treppe zusammen; er griff ihm ungeschickt mitten ins Gesicht, wich zurück, und wußte vielleicht nicht, daß er ein Kind vor sich hatte. Früher hatte er geschrien, wenn er sich schlecht fühlte, aber wenn er jetzt schrie, ging es um mehr. Vor dem Einschlafen geschah es oft oder wenn man ihn aufhob, um ihn zu Tisch zu bringen, oder wenn man ihm ein Spielzeug wegnahm. Eine große Wut war in ihm. Er konnte sich auf den Boden legen, im Teppich festkrallen und brüllen, bis sein Gesicht blau wurde und ihm Schaum vor dem Mund stand. Im Schlaf schrie er auf, als hätte sich ein Vampir auf seine Brust gesetzt. Diese Schreie bestärkten mich in der Meinung, daß er sich noch zu schreien traute und seine Schreie wirkten.

O eines Tages!

Hanna ging mit zärtlichen Vorwürfen herum und nannte ihn ungezogen. Sie drückte ihn an sich, küßte ihn oder blickte ihn ernst an und lehrte ihn, seine Mutter nicht zu kränken. Sie war eine wundervolle Versucherin. Sie stand unentwegt über den namenlosen Fluß gebeugt und wollte ihn herüberziehen, ging auf und ab an unserem Ufer und lockte ihn mit Schokoladen und Orangen, Brummkreiseln und Teddybären. Und wenn die Bäume Schatten warfen, meinte ich, eine Stimme zu hören: Lehr ihn die Schattensprache! Die Welt ist ein Versuch, und es ist genug, daß dieser Versuch immer in derselben Weise wiederholt worden ist mit demselben Ergebnis. Mach einen anderen Versuch! Laß ihn zu Schatten gehn! Das Ergebnis war bisher: ein Leben in Schuld, Liebe und Verzweiflung. (Ich hatte begonnen, an alles im Allgemeinen zu denken; mir fielen dann solche Worte ein.) Ich aber könnte ihm die Schuld ersparen, die Liebe und jedes Verhängnis und ihn für ein anderes Leben freimachen.

Ja, sonntags wanderte ich mit ihm durch den Wienerwald, und wenn wir an ein Wasser kamen, sagte es in mir: Lehr ihn die Wassersprache! Es ging über Steine. Über Wurzeln. Lehr ihn die Steinsprache! Wurzle ihn neu ein! Die Blätter fielen, denn es war wieder Herbst. Lehr ihn die Steinsprache! Aber da ich kein Wort aus solchen Sprachen kannte oder fand, nur meine Sprache hatte und nicht über deren Grenze gelangen konnte, trug ich ihn stumm die Wege hinauf und hinunter und wieder heim, wo er lernte, Sätze zu bilden und in die Falle ging. Er äußerte schon Wünsche, sprach Bitten aus, befahl oder redete um des Redens willen. Auf späteren Sonntagsgängen riß er Grashalme aus, hob Würmer auf, fing Küfer ein. Jetzt waren sie ihm schon nicht mehr gleich, er untersuchte sie, tötete sie, wenn ich sie ihm nicht noch rechtzeitig aus der Hand nahm. Zu Hause zerlegte er Bücher und Schachteln und seinen Hampelmann. Er riß alles an sich, biß hinein, betastete alles, warf es weg oder nahm es an! O eines Tages. Eines Tages würde er Bescheid wissen.

Hanna hat mich, in dieser Zeit, als sie noch mitteilbarer war, oft auf das, was Fipps sagte, aufmerksam gemacht; sie war bezaubert von seinen unschuldigen Blicken, unschuldigen Reden und seinem Tun. Ich aber konnte überhaupt keine Unschuld in dem Kind entdecken, seit es nicht mehr wehrlos und stumm wie in den ersten Wochen war. Und damals war es wohl nicht unschuldig, sondern nur unfähig zu einer Äußerung gewesen, ein Bündel aus feinem Fleisch und Flachs, mit dünnem Atem, mit einem riesigen dumpfen Kopf, der wie ein Blitzableiter die Botschaften der Welt entschürfte.

In einer Sackgasse neben dem Haus durfte der ältere Fipps öfter mit anderen Kindern spielen. Einmal, gegen Mittag, als ich nach Hause wollte, sah ich ihn mit drei kleinen Buben Wasser in einer Konservenbüchse auffangen, das langs dem Randstein abfloß. Dann standen sie im Kreis, redeten. Es sah wie eine Beratung aus. (So berieten Ingenieure, wo sie mit den Bohrungen beginnen, wo den Einstich machen sollten.) Sie hockten sich auf das Pflaster nieder, und Fipps, der die Büchse hielt, war schon dabei, sie auszuschütten, als sie sich wieder erhoben, drei Pflastersteine weitergingen. Aber auch dieser Platz schien sich für das Vorhaben nicht zu eignen. Sie erhoben sich noch einmal. Es lag eine Spannung in der Luft. Welch mannliche Spannung! Es mußte etwas geschehen! Und dann fanden sie, einen Meter entfernt, den Ort. Sie hockten sich wieder nieder, verstummten, und Fipps neigte die Büchse. Das schmutzige Wasser floß über die Steine. Sie starrten darauf, stumm und feierlich. Es war geschehen, vollbracht. Vielleicht gelungen. Es mußte gelungen sein. Die Welt konnte sich auf diese kleinen Männer verlassen, die sie weiterbrachten. Sie würden sie weiterbringen, deßen war ich nun ganz sicher. Ich ging ins Haus, nach oben, und warf mich auf das Bett in unserem Schlafzimmer. Die Welt war weitergebracht worden, der Ort war gefunden, von dem aus man sie vorwärtsbrachte, immer in dieselbe Richtung. Ich hatte gehofft, mein Kind werde die Richtung nicht finden. Und einmal, vor langer Zeit, hatte ich sogar gefürchtet, daß es sich nicht zurechtfinden werde. Ich Narr hatte gefürchtet, es werde die Richtung nicht finden!

Ich stand auf und schüttete mir ein paar Hände voll kaltes Leitungswasser ins Gesicht. Ich wollte dieses Kind nicht mehr. Ich haßte es, weil es zu gut verstand, weil ich es schon in allen Fußtapfen sah.

Ich ging herum und dehnte meinen Haß aus auf alles, was von den Menschen kam, auf die Straßenbahnlinien, die Hausnummern, die Titel, die Zeiteinteilung, diesen ganzen verfilzten, ausgeklügelten Wust, der sich Ordnung nennt, gegen die Müllabfuhr, die Vorlesungsverzeidiniße, Standesämter, diese ganzen erbärmlichen Einrichtungen, gegen die man nicht mehr anrennen kann, gegen die auch nie jemand anrennt, diese Altäre, auf denen ich geopfert hatte, aber nicht gewillt war, mein Kind opfern zu lassen. Wie kam mein Kind dazu? Es hatte die Welt nicht eingerichtet, hatte ihre Beschädigung nicht verursacht. Warum sollte es sich darin einrichten! Ich schrie das Einwohneramt und die Schulen und die Kasernen an: Gebt ihm eine Chance! Gebt meinem Kind, eh es verdirbt, eine einzige Chance! Ich wütete gegen mich, weil ich meinen Sohn in diese Welt gezwungen hatte und nichts zu seiner Befreiung tat. Ich war es ihm schuldig, ich mußte handeln, mit ihm weggehen, mit ihm auf eine Insel verziehen. Aber wo gibt es diese Insel, von der aus ein neuer Mensch eine neue Welt begründen kann? Ich war mit dem Kind gefangen und verurteilt von vornherein, die alte Welt mitzumachen. Darum ließ ich das Kind fallen. Ich ließ es aus meiner Liebe fallen. Dieses Kind war ja zu allem fähig, nur dazu nicht, auszutreten, den Teufelskreis zu durchbrechen. Fipps verspielte die Jahre bis zur Schule. Er verspielte sie im wahrsten Sinn des Wortes. Ich gönnte ihm Spiele, aber nicht diese, die ihn hinwiesen auf spätere Spiele. Verstecken und Fangen, Abzählen und Außscheiden, Räuber und Gendarm. Ich wollte für ihn ganz andere, reine Spiele, andere Märchen als die bekannten. Aber mir fiel nichts ein, und er war nur auf Nachahmung aus. Man hält es nicht für möglich, aber es gibt keinen Ausweg für unsereins. Immer wieder teilt sich alles in oben und unten, gut und böse, hell und dunkel, in Zahl und Güte, Freund und Feind, und wo in den Fabeln andere Wesen oder Tiere auftauchen, nehmen sie gleich wieder die Züge

von Menschen an. Weil ich nicht mehr wußte, wie und woraufhin ich ihn bilden sollte, gab ich es auf. Hanna merkte, daß ich mich nicht mehr um ihn kümmerte. Einmal versuchten wir, darüber zu sprechen, und sie starrte mich an wie ein Ungeheuer. Ich konnte nicht alles vorbringen, weil sie aufstand, mir das Wort abschnitt und ins Kinderzimmer ging. Es war abends, und von diesem Abend an begann sie, die früher so wenig wie ich auf die Idee gekommen wäre, mit dem Kind zu beten: Müde bin ich, geh zur Ruh. Lieber Gott, mach mich fromm. Und ähnliches. Ich kümmerte mich auch darum nicht, aber sie werden es wohl weit gebracht haben in ihrem Repertoire. Ich glaube, sie wünschte damit, ihn unter einen Schutz zu stellen. Es wäre ihr alles recht gewesen, ein Kreuz oder ein Maskottchen, ein Zauberspruch oder sonstwas. Im Grund hatte sie recht, da Fipps bald unter die Wölfe fallen und bald mit den Wölfen heulen würde. >Gott befohlen< war vielleicht die letzte Möglichkeit. Wir lieferten ihn beide aus, jeder auf seine Weise.

Wenn Fipps mit einer schlechten Note aus der Schule heimkam, sagte ich kein Wort, aber ich tröstete ihn auch nicht. Hanna quälte sich insgeheim. Sie setzte sich regelmäßig nach dem Mittagessen hin und half ihm bei seinen Aufgaben, hörte ihn ab. Sie machte ihre Sache so gut, wie man sie nur machen kann. Aber ich glaubte ja nicht an die gute Sache. Es war mir gleichgültig, ob Fipps später aufs Gymnasium kommen würde oder nicht, ob aus ihm etwas Rechtes würde oder nicht. Ein Arbeiter möchte seinen Sohn als Arzt sehen, ein Arzt den seinen zumindest als Arzt. Ich verstehe das nicht. Ich wollte Fipps weder gescheiter noch besser als uns wissen. Ich wollte auch nicht von ihm geliebt sein; er brauchte mir nicht zu gehorchen, mir nie zu Willen zu sein. Nein, ich wollte ... Er sollte doch nur von vorn beginnen, mir zeigen mit einer einzigen Geste, daß er nicht unsere Gesten nachvollziehen mußte. Ich habe keine an ihm gesehen. Ich war neu geboren, aber er war es nicht! Ich war es ja, ich war der erste Mensch und habe alles verspielt, hab nichts getan!

Ich wünschte für Fipps nichts, ganz und gar nichts. Ich beobachtete ihn nur weiter. Ich weiß nicht, ob ein Mann sein eigenes Kind so

beobachten darf. Wie ein Forscher einen >Fall<. Ich betrachtete diesen hoffnungslosen Fall Mensch. Dieses Kind, das ich nicht lieben konnte, wie ich Hanna liebte, die ich doch nie ganz fallen ließ, weil sie mich nicht enttäuschen konnte. Sie war schon von der Art Menschen gewesen wie ich, als ich sie angetroffen hatte, wohlgestalt, erfahren, ein wenig besonders und doch wieder nicht, eine Frau und dann meine Frau. Ich machte diesem Kind und mir den Prozeß- ihm, weil es eine höchste Erwartung zunichte machte, mir, weil ich ihm den Boden nicht bereiten konnte. Ich hatte erwartet, daß dieses Kind, weil es ein Kind war - ja, ich hatte erwartet, daß es die Welt erlöse. Es hört sich an wie eine Ungeheuerlichkeit. Ich habe auch wirklich ungeheuerlich gehandelt an dem Kind, aber das ist keine Ungeheuerlichkeit, was ich erhoffte. Ich war nur nicht vorbereitet gewesen, wie alle vor mir, auf das Kind. Ich hatte mir nichts dabei gedacht, wenn ich Hanna umarmte, wenn ich beruhigt war in dem finsternen Schoß - ich konnte nicht denken. Es war gut, Hanna zu heiraten, nicht nur wegen des Kindes, aber ich war später nie mehr glücklich mit ihr, sondern nur darauf bedacht, daß sie nicht noch ein Kind bekäme. Sie wünschte es sich, ich habe Grund, das anzunehmen, obwohl sie jetzt nicht mehr davon spricht, nichts dergleichen tut. Man möchte meinen, daß Hanna jetzt erst recht wieder an ein Kind denkt, aber sie ist versteint. Sie geht nicht von mir und kommt nicht zu mir. Sie hadert mit mir, wie man mit einem Menschen nicht hadern darf, da er nicht Herr über solche Unbegreiflichkeiten wie Tod und Leben ist. Sie hätte damals gern eine ganze Brut aufgezogen, gen, und das verhinderte ich. Ihr waren alle Bedingungen recht und mir keine. Sie erlchrte mir einmal, als wir uns stritten, was alles sie für Fipps tun und haben wolle. Alles: ein lichtereres Zimmer, mehr Vitamine, einen Matrosenanzug, mehr Liebe, die ganze Liebe, einen Liebeßpeicher wollte sie anlegen, der reichen sollte ein Leben lang, wegen draußen, wegen der Menschen ... eine gute Schulbildung, Fremdsprachen, auf seine Talente merken. - Sie weinte und lcränkte sich, weil ich darüber lachte. Ich glaube, sie dachte keinen Augenblick lang, daß Fipps zu den Menschen >draußen< gehören werde, daß er wie sie verletzen, beleidigen,

übertreiben, töten könne, daß er auch nur einer Niedrigkeit fähig sein werde, und ich hatte allen Grund, das anzunehmen. Denn das Böse, wie wir es nennen, steckte in dem Kind wie eine Eiterquelle. An die Geschichte mit dem Meißer brauche ich deswegen noch gar nicht zu denken. Es fing viel früher an, als er etwa drei oder vier Jahre alt war. Ich kam dazu, wie er zornig und plärrend umherging; ein Turm mit Bauklötzen war ihm umgefallen. Plötzlich hielt er inne im Lamentieren und sagte leise und nachdrücklich: »Das Haus anzünden werde ich euch. Alles kaputt machen. Euch alle kaputt machen.« Ich hob ihn auf die Knie, streichelte ihn, versprach ihm, den Turm wieder aufzubauen. Er wiederholte seine Drohungen. Hanna, die dazutrat, war zum erstenmal unsicher. Sie wies ihn zurecht und fragte ihn, wer ihm wohl solche Sachen sage. Er antwortete fest: »Niemand.«

Dann stieß er einem kleinen Mädchen, das im Haus wohnte, die Stiegen hinunter, war wohl sehr erschrocken danach, weinte, versprach, es nie wieder zu tun, und tat es doch noch einmal. Eine Zeitlang schlug er bei jeder Gelegenheit nach Hanna. Auch das verging wieder.

Ich vergeße freilich, mir vorzuhalten, wieviel hübschem Dinge er sagte, wie zärtlich er sein konnte, wie rotglühend er morgens aufwachte. Ich habe das alles auch bemerkt, war oft versucht, ihn dann schnell zu nehmen, zu küssen, wie Hanna es tat, aber ich wollte mich nicht darüber beruhigen und mich täuschen lassen. Ich war auf der Hut. Denn es war keine Ungeheuerlichkeit, was ich erhoffte. Ich hatte mit meinem Kind nichts Großes vor, aber diese Wenigkeit, diese geringe Abweichung wünschte ich. Wenn ein Kind freilich Fipps heißt ... Mußte es seinem Namen solche Ehre machen? Kommen und Gehen mit einem Schoßhundnamen. Elf Jahre in Dreßurakt auf Dreßurakt vertun. (Eßen mit der schönen Hand. Gerade gehen. Winken. Nicht sprechen mit vollem Mund.)

Seit er zur Schule ging, war ich bald mehr außer Haus als zu Hause zu finden. Ich war zum Schachspielen im Kaffeehaus oder ich schloß mich, Arbeit vorschützend, in mein Zimmer ein, um zu lesen. Ich lernte Betty kennen, eine Verkäuferin von der Mariahilfer Straße, der ich Strümpfe,

Kinokarten oder etwas zum Essen mitbrachte, und gewöhnte sie an mich. Sie war kurz angebunden, anspruchslos, unterwürfig und höchstens eßlustig bei aller Lustlosigkeit, mit der sie ihre freien Abende zubrachte. Ich ging ziemlich oft zu ihr, während eines Jahres, legte mich neben sie auf das Bett in ihrem möblierten Zimmer, wo sie, während ich ein Glas Wein trank, Illustrierte las und dann auf meine Zumutungen ohne Befremden einging. Es war eine Zeit der größten Verwirrung, wegen des Kindes. Ich schlief nie mit Betty, im Gegenteil, ich war auf der Suche nach Selbstbefriedigung, nach der lichtscheuen, verpönten Befreiung von der Frau und dem Geschlecht. Um nicht eingefangen zu werden, um unabhängig zu sein. Ich wollte mich nicht mehr zu Hanna legen, weil ich ihr nachgegeben hätte.

Obwohl ich mich nicht bemühte, mein abendliches Ausbleiben durch so lange Zeit zu bemänteln, war mir, als lebte Hanna ohne Verdacht. Eines Tages entdeckte ich, daß es anders war; sie hatte mich schon einmal mit Betty im Cafe Elshof gesehen, wo wir uns oft nach Geschäftschluß trafen, und gleich zwei Tage darauf wieder, als ich mit Betty um Kinokarten vor dem Kosmoskino in einer Schlange stand. Hanna verhielt sich sehr ungewöhnlich, blickte über mich hinweg wie über einen Fremden, so daß ich nicht wußte, was zu tun war. Ich nickte ihr gehmt zu, rüclcte, Bettys Hand in der meinen fühlend, weiter vor zur Kaße und ging, so unglaublich es mir nachtrdglich erscheint, wirklich ins Kino. Nach der Vorstellung, während der ich mich vorbereitete auf Vorwürfe und meine Verteidigung erprobte, nahm ich ein Taxi für den kurzen Heimweg, als ob ich damit noch etwas hätte gutmachen oder verhindern können. Da Hanna kein Wort sagte, stürzte ich mich in meinen vorbereiteten Text. Sie schwieg beharrlich, als redete ich zu ihr von Dingen, die sie nichts angingen. Schließlich tat sie doch den Mund auf und sagte schüchtern, ich solle doch an das Kind denken. »Fipps zuliebe ...«, dieses Wort kam vor! Ich war geschlagen, ihrer Verlegenheit wegen, bat sie um Verzeihung, ging in die Knie, versprach das Nie-wieder, und ich sah Betty wirklich nie wieder. Ich weiß nicht, warum ich ihr trotzdem zwei Briefe schrieb, auf die sie sicher keinen Wert legte. Es kam keine Antwort, und ich wartete auch nicht auf Antwort. Als hätte ich mir selbst oder

Hanna diese Briefe zukommen lassen wollen, hatte ich mich darin preisgegeben wie nie zuvor einem Menschen. Manchmal fürchtete ich, von Betty erpreßt zu werden. Wieso erpreßt? Ich schickte ihr Geld. Wieso eigentlich, da Hanna von ihr wußte?

Diese Verwirrung. Diese öde.

Ich fühlte mich ausgelöscht als Mann, impotent. Ich wünschte mir, es zu bleiben. Wenn da eine Reclingung war, würde sie aufgehen zu meinen Gunsten. Austreten aus dem Geschlecht, zu Ende kommen, ein Ende, dahin sollte es nur kommen!

Aber alles, was geschah, handelt nicht etwa von mir oder Hanna oder Fipps, sondern von Vater und Sohn, einer Schuld und einem Tod.

In einem Buch las ich einmal den Satz: »Es ist nicht die Art des Himmels, das Haupt zu erheben.« Es wäre gut, wenn alle wüßten von diesem Satz, der von der Unart des Himmels spricht. O nein, es ist wahrhaftig nicht seine Art, herabzublicken, Zeichen zu geben den Verwirrten unter ihm. Wenigstens nicht, wo ein so dunkles Drama stattfindet, in dem auch er, dieses erdachte Oben, mitspielt. Vater und Sohn. Ein Sohn - daß es das gibt, das ist das Unfaßbare. Mir fallen jetzt solche Worte ein, weil es für diese finstere Sache kein klares Wort gibt; sowie man daran denkt, kommt man um den Verstand. Finstere Sache: denn da war mein Samen, undefinierbar und mir selbst nicht geheuer, und dann Hannas Blut, in dem das Kind genährt worden war und das die Geburt begleitete, alles zusammen eine finstere Sache. Und es hatte mit Blut geendet, mit seinem schallend leuchtenden Kinderblut, das aus der Kopfwunde gefloßen ist. Er konnte nichts sagen, als er dort auf dem Felsvorsprung der Schlucht lag, nur zu dem Schüler, der zuerst bei ihm anlangte: »Du.« Er wollte die Hand heben, ihm etwas bedeuten oder sich an ihn klammern. Die Hand ging aber nicht mehr hoch. Und endlich flüsterte er doch, als sich ein paar Augenblicke später der Lehrer über ihn beugte:

»Ich möchte nach Hause.«

Ich werde mich hüten, dieses Satzes wegen zu glauben, es hätte ihn ausdrücklich nach Hanna und mir verlangt. Man will nämlich nach

Hause, wenn man sich sterben fühlt, und er fühlte es. Er war ein Kind, hatte keine großen Botschaften zu bestellen. Fipps war nämlich nur ein ganz gewöhnliches Kind, es konnte ihm nichts in die Quere kommen bei seinen letzten Gedanken. Die anderen Kinder und der Lehrer hatten dann Stöcke gesucht, eine Bahre daraus gemacht, ihn bis ins Oberdorf getragen. Unterwegs, fast gleich nach den ersten Schritten, war er gestorben. Dahingegangen? Verschieden? In der Parte schrieben wir: »... wurde uns unser einziges Kind .., durch einen Unglücksfall entrißen.« In der Druckerei fragte der Mann, der die Bestellung aufnahm, ob wir nicht »unser einziges innigstgeliebtes Kind« schreiben wollten, aber Hanna, die am Apparat war, sagte nein, es verstehe sich, geliebt und innigstgeliebt, es komme auch gar nicht mehr darauf an. Ich war so töricht, sie umarmen zu wollen für diese Auskunft; so sehr lagen meine Gefühle für sie darnieder. Sie schob mich weg. Nimmt sie mich überhaupt noch wahr? Was, um alles in der Welt, wirft sie mir vor?

Hanna, die ihn allein umsorgt hatte seit langem, geht unerkennbar umher, als fiele der Scheinwerfer nicht mehr auf sie, der sie angeleuchtet hatte, wenn sie mit Fipps und durch Fipps im Mittelpunkt stand. Es läßt sich nichts mehr über sie sagen, als hätte sie weder Eigenschaften noch Merkmale. Früher war sie doch fröhlich und lebhaft gewesen, ängstlich, sanft und streng, immer bereit, das Kind zu lenken, laufen zu lassen und wieder eng an sich zu ziehen. Nach dem Vorfall mit dem Meßer zum Beispiel hatte sie ihre schönste Zeit, sie glühte vor Großmut und Einsicht, sie durfte sich zu dem Kind bekennen und zu seinen Fehlern, sie stand für alles ein vor jeder Instanz. Es war in seinem dritten Schuljahr. Fipps war auf einen Mitschüler mit einem Taschenmeßer losgegangen. Er wollte es ihm in die Brust rennen; es rutschte ab und traf das Kind in den Arm. Wir wurden in die Schule gerufen, und ich hatte peinvolle Besprechungen mit dem Direktor und Lehrern und den Eltern des verletzten Kindes - peinvoll, weil ich nicht bezweifelte, daß Fipps dazu, und noch zu ganz anderem, imstande war, aber sagen durfte ich, was ich dachte, nicht - peinvoll, weil mich die Gesichtspunkte, die man mir aufzwang, überhaupt nicht

interessierten. Was wir mit Fipps tun sollten, war allen unklar. Er schluchzte, bald trotzig, bald verzweifelt, und wenn ein Schluß zulässig ist, so bereute er, was geschehen war. Trotzdem gelang es uns nicht, ihn dazu zu bewegen, zu dem Kind zu gehen und es um Verzeihung zu bitten. Wir zwangen ihn und gingen zu dritt ins Spital. Aber ich glaube, daß Fipps, der nichts gegen das Kind gehabt hatte, als er es bedrohte, von dem Augenblick an begann, es zu haßen, als er seinen Spruch sagen mußte. Es war kein Kinderzorn in ihm, sondern unter großer Beherrschung ein sehr feiner, sehr erwachsener Haß. Ein schwieriges Gefühl, in das er niemand hineinsehen ließ, war ihm gelungen, und er war wie zum Menschen geschlagen.

Immer, wenn ich an den Schulausflug denke, mit dem alles zu Ende ging, füllt mir auch die Meßergeschichte ein, als gehörten sie von fern zusammen, wegen des Schocks, der mich wieder an die Existenz meines Kindes erinnerte. Denn diese paar Schuljahre erscheinen mir, abgesehen davon, leer in der Erinnerung, weil ich nicht achtete auf sein Größerwerden, das Hellerwerden des Verstandes und seiner Empfindungen. Er wird wohl gewesen sein wie alle Kinder dieses Alters: wild und zartlich, laut und verschwiegen - mit allen Besonderheiten für Hanna, allem Einmaligen für Hanna.

Der Direktor der Schule rief bei mir im Büro an. Das war nie vorgekommen, denn selbst, als sich die Geschichte mit dem Meßer zugetragen hatte, ließ man in der Wohnung anrufen, und Hanna erst hatte mich verständigt. Ich traf den Mann eine halbe Stunde später in der Halle der Firma. Wir gingen auf die andere Straßenseite ins Kaffeehaus. Er versuchte, was er mir sagen mußte, zuerst in der Halle zu sagen, dann auf der Straße, aber auch im Kaffeehaus fühlte er, daß es nicht der richtige Ort war. Es gibt vielleicht überhaupt keinen richtigen Ort für die Mitteilung, daß ein Kind tot ist. Es sei nicht die Schuld des Lehrers, sagte er. Ich nickte. Es war mir recht.

Die Wegverhältnisse waren gut gewesen, aber Fipps hatte sich losgelöst von der Klasse, aus Übermut oder Neugier, vielleicht, weil er sich

einen Stoclc suchen wollte. Der Direktor begann zu stammeln. Fipps sei auf einem Felsen ausgerutscht und auf den darunterliegenden gestürzt.

Die Kopfwunde sei an sich ungefährlich gewesen, aber der Arzt habe dann die Erklärang für den raschen Tod gefunden, eine Zyste, ich wiße wahrscheinlich. . . Ich nickte. Zyste? Ich wuBte nicht, was das ist. Die Schule sei tief betroffen, sagte der Direktor, eine Untersuchungskommißion sei beauftragt, die Polizei verstündigt... Ich dachte nicht an Fipps, sondern an den Lehrer, der mir leid tat, und ich gab zu verstehen, daß man nichts zu befürchten habe von meiner Seite.

Niemand hatte Schuld. Niemand.

Ich stand auf, ehe wir die Bestellung machen konnten, legte einen Schilling auf den Tisch, und wir trennten uns. Idi ging zurück ins Büro und gleich wieder weg, ins Kaffeehaus, um doch einen Kaffee zu trinken, obwohl ich lieber einen Kognak oder einen Schnaps gehabt hätte. Ich traute mich nicht, einen Kognak zu trinken. Mittag war gekommen, und ich mußte heim und es Hanna sagen. Idi weiß nicht, wie ich es fertigbrachte und was idi sagte. Während wir von der Wohnungstür weg und durch das Vorzimmer gingen, mußte sie es schon begriffen haben. Es ging so schnell. Ich mußte sic zu Bett bringen, den Arzt rufen. Sie war ohne Verstand, und bis sie bewußtlos wurde, schrie sie. Sie schrie so entsetzlich wie bei seiner Geburt, und ich zitterte wieder um sie, wie damals. Wünschte wieder nur, Hanna möge nichts geschehen. Immer dachte ich: Hanna! Nie an das Kind.

In den folgenden Tagen tat ich alle Wege allein. Auf dem Friedhof - ich hatte Hanna die Stunde der Beerdigung verschwiegen - hielt der Direktor eine Rede. Es war ein schöner Tag, ein leichter Wind ging, die Kranzschleifen hoben sich wie für ein Fest. Der Direktor sprach immerzu. Zum erstenmal sah ich die ganze Klasse, die Kinder, mit denen Fipps fast jede Tageshälfte verbracht hatte, einen Haufen stumpf vor sich hinblickender kleiner Kerle, und darunter wußte ich einen, den Fipps hatte erstechen wollen. Es gibt eine Kälte innen, die macht, daß das Nächste und Fernste uns gleich entrückt sind. Das Grab entrickte mit den Umstehenden und den Kränzen. Den ganzen Zentralfriedhof sah ich weit

draußen am Horizont nadi Osten abtreiben, und noch als man mir die Hand drückte, spürte ich nur Druck auf Druck und sah die Gesichter dort draußen, genau und wie aus der Nähe gesehen, aber sehr fern, erheblich fern. Lern du die Schattensprache! Lern du selber. Aber jetzt, seit alles vorbei ist und Hanna auch nicht mehr stundenlang in seinem Zimmer sitzt, sondern mir erlaubt hat, die Tür abzuschließen, durch die er so oft gelaufen ist, rede ich manchmal mit ihm in der Sprache, die ich nicht für gut halten kann. Mein Wildling. Mein Herz.

Ich bin bereit, ihn auf dem Rücken zu tragen, und verspreche ihm einen blauen Ballon, eine Bootsfahrt auf der alten Donau und Briefmarken. Ich blaße auf seine Knie, wenn er sich angeschlagen hat, und helfe ihm bei einer SchluBrechnung. Wenn ich ihn damit auch nicht lebendig machen kann, so ist es doch nicht zu spi;t zu denken: Ich habe ihn angenommen, diesen Sohn. Ich konnte zu ihm nicht freundlich sein, weil ich zu weit ging mit ihm. Geh nicht zu weit. Lern erst das Weitergehen. Lern du selbst.

Aber man müßte zuerst den Trauerbogen zerreißen können, der von einem Mann zu einer Frau reicht. Diese Entfernung, meßbar mit Schweigen, wie soll sie je abnehmen? Denn in aile Zeit wird, wo für mich ein Minenfeld ist, für Hanna ein Garten sein.

Ich denke nicht mehr, sondern möchte aufstehen, über den dunklen Gang hinübergehen und, ohne ein Wort sagen zu müssen, Hanna erreichen. Ich sehe nichts daraufhin an, weder meine Hände, die sie halten sollen, noda meinen Mund, in den ich den ihren schließen kann. Es ist unwichtig, mit welchem Laut vor jedem Wort ich zu ihr komme, mit welcher Wärme vor jeder Sympathie. Nicht um sie wiederzuhaben, ginge ich, sondern um sie in der Welt zu halten und damit sie mich in der Welt halt. Durch Vereinigung, mild und finster. Wenn es Kinder gibt nach dieser Umarmung, gut, sie sollen kommen, da sein, heranwachsen, werden wie alle andern. Ich werde sie ver-schlingen wie Kronos, schalagen wie ein großer fürchterlicher Vater, sie vervöhnen, diese heiligen Tiere, und mich betrügen lassen wie ein Lear. Ich werde sie erziehen, wie die Zeit es erfordert, halb für die wölfische Praxis und halb auf die Idee der Sittlichkeit hin - und ich

werde ihnen nichts auf den Weg mitgeben. Wie ein Mann meiner Zeit:
keinen Besitz, keine guten Ratsschläge.

Aber ich weiß nicht, ob Hanna noch wach ist. Ich denke nicht mehr.
Das Fleisch ist stark und finster, das unter dem großen Nachtgelächter ein
wahres Gefühl begräbt. Ich weiß nicht, ob Hanna noch wach ist.

Bir Başlangıcın Sonu

Yanılmıyorsam, o zaman sekiz yaşlarındaydı. Fakat bu yaşa özgü şen gülümsemelerden,- çocukların alnını süsleyen sevinç dalgalarından yoksundu. Sanki biriyle kavga etmiş de evden dargın ayrılmış gibi, yüzü de çatıktı. Ama, yaşıyla hiç uyuşmayan öyle ağırbaşlı ve onurlu bir duruşu, önünde açılacak yaşamı şimdiden düşünen gözlerinin öyle durgun bir bakışı vardıkı, sırtında ağır bir geçim yükü taşıyan bir anne kadar yaşlı yorgun sanılabilirdi.

ona ilk dikkat edişimde bana bu duyguyu verdi. Ne zaman da rastlantılar yinelse, düşüncelerimin önüne hep bu duygu düşerdi. O okuluna, ben işime giderken, haftada üç beş kez birbirimizle karşılaşmak, sanki aramızda önceden kararlaştırılmış gibi bir şeydi.

Şişli'nin yan sokaklarından çıkar, anladığıma göre, uzaklarda bir okula giderdi. 'Tramvayla geçerken, onun uzun sokağın kaldırımından seken küçük ayaklarıyla, omuzundan kayışla bağlanmış çantasıyla, yoksulca; annesinin eskilerinden bozularak yapılmış giysisiyle, Tanrı'ya bel bağlamış; yürüdüğünü görürdüm. O zaman da kalbim, bilmem neden, ince bir duyguyla gıcıklanır, içimde bir burkuluş duyardım. Bunda, kuşkusuz, bir babalık sevecenliğinin sızlanışı vardı.

Kalabalığın içinde silinerek, çantasına sığmayan cetveli elinde, ince bacakları, daracık gövdesi, mini mini başı ve iki yaprak arasına gömülebilecek sanılan bütün o ince, ufacık vücuduyla tramvayı beklerdi. Kendine öyle bir yol açışı, içerde bir yer bulmak için öyle bir sokuluşu vardı ki... Hayatla savaşmaya, alın yazısının çelikten elini kıvrarak kendine düşen payı koparmaya kararlı gibiydi.

O zaman ona bakar ve bilinemez nasıl bir gönül akışıyla, düşünce ve korkuların nasıl birbirine eklenmesiyle, bu çocukta uğraşmaya, didinmeye, mutsuz doğmuş ve mutsuz yaşamaya yargılı tüm yavrular için kalbimde bir ağlama düğümlenerek, acırdım. O, nedense, bana hep bu acıma duygusunu verirdi.

Hiç başını çevirmez, kimseye bakmaz; tramvay durağına kadar

yürürken önüne yüklü bir hamal, bir bozuk kaldırım çıktıkça kaygıya kapılmadan, yolunun üstünde her türlü engelle karşılaşmayı olağan sayan bir davranışla, yavaşca bir yarım daire çizerdi. Ne kasapla kavga eden bir alıcının gürültüsüne, ne beride kırılmış tekerleğiyle bir yana yaslanmış öküz arabasına bakardı. Tüm çevresinde kaynaşan yaşamın yabancısı, yalnız kendi işiyle, kendi yüreğinin kaygılarıyla uğraşan bulanık bir göl mavisini andıran gözlerinin içinde, o gece belllenmiş bir aritmetik kuralı yanında bir tarih parçası çarpışıyor gibiydi. Yazın güneşi, kışın soğuğu da onun ilerlemesini durdurmaz, yürür; dosdoğru, elden geldiğince yolu yaya almak için, sanki koşardı.

Ben geçerken onu, bu uzun yolun çeşitli noktalarında görürdüm. Soğuk mevsimlerde, kötü havalarda, bir karlı rüzgârın önüne düşmüş, yelkenleri parçalanarak kazaya uğramış bir sandal bitikliğiyle giysisi çırpınır, siyah önlüğünün etekleri savurulurdu. Bu ince dalın direnci rüzgârların saldırısına yenilince, özellikle güçlü yağmurların altında kalınca, o zaman ayaklarının üstünde dönerdi. Elinde cetveliyle, savrulan eteklerini tutmaya çalışır, çantasıyla arkasını rüzgâra vererek, nereye kadar yürüyebilmişse, oradan tramvaya binerdi.

Kaç kez onu, bir sokağın başında, şapkasının altında saçlarının ıslak telleri alınına yapışmış, elinde küçük ve eski şemsiyesiyle bütün bütün yağmurdan korunamayarak etekleri, çorapları ıslanmış, bir ikinci mevki tramvayın geçmesini bekler görmüştüm.

Acele etmeyerek, ama kendisine güvenle yol açarak; lir yandan şemsiyesini kapatıp, bir yandan arabaya tırmanışına da rasladım.

İçeri girince, ayakta büzülecek bir köşe bulmakta gecikmezdi. Ben de çoğunlukta böyle bir köşeye sinmiş olurdum. Böyle karşılıklı birer köşede bulunmak, üstelik de yan yana olmak, kışın kötü yağışlı günlerinde sıkca meydana gelen mutlu raslantıların bir sonucuydu.

Köşesini bulunca, özenle şemsiyesini dayar, bir omuzundan çantasının kayışını çıkararak yükünden kurtulurdu. Onu yere bırakır, siyah eldivenlerde saklı parmaklarıyla önlüğünün cebinden parası bularak; biletçiye uzatırdı. Akşam dönüşünde yine güçlü bir yağmura tutulabilirim

düşüncesiyle de dönüş parasını cebinin dibinde yoklar, sonra oturabilecek bir yer bulmaktan umutsuz, yaslanarak dinlenmeye çalışırdı.

O zaman onu, sıkıntı vermeden, yan gözle incelerdim.

Bu çocuk, benim için çok duygulu bir kitap anlamındaydı. Yoksulluğun, yoksulluk sıkıntısının bir kitabı ki, daha yeni başlayan bir acı öykü demektir. Bu öykü, hep böyle mi sürecekti?.. İyilik dolu bir raslantının onu mutluluğa götürmesini o kadar isterdim ki...

Bu öykünün başlangıcını, tüm ayrıntılarını, hayalimde görüyordum. Onun bütün varlığından bir zavallılık fıskırır, bir yer bulup da oturunca, bir karış yukarda sallanan eski, bikkın pabuçlarıyla lastiklerinden çamurlar süzülüp akardı. Ağır ve siyah bir gözyaşı dökülüyor sanılan bu zavallı yorgun şeylerden başlayarak, yanları yıpranmış çantasına, mürekkep lekeleriyle yer yer parlayan siyah önlüğüne, parmaklarının pembe uçları görünen delik yün eldivenlerine dek her şeyi; bana özgeçmişiyile yaşamının ayrıntılarının birer belirtisini verirdi.

Öyle ki, bu yaşamın ana çizgilerini birçok yanılla kafamda yaratmış, bu çocuk için öyle değilse bile, öyle olmaya yakın bir hayat uydurmuştum.

Ayakta olsun, oturmuş olsun, yavaşça çantasının kapağını açar; kitaplarının, defterlerinin arasından birini seçerek yeniden çantasını kapadıktan sonra bunu açar, gözleri ara sıra onda, ara sıra belirsiz bir noktada, dersini yenilerdi. Hızlı bir bakışla kitabına, belleğinden kaçan ürkek bir sözcüğe, bir cümle parçasına bakarak anısını tazeledikten sonra kitabını göğsüne kapardı. Sonra bakışımın çekimine kapılarak gözlerini bana diker, ince dudaklarının küçük bir titremesiyle dersini yinelerdi.

Birdenbire dudağında bir burkuluş, gözlerinin o bulanık mavisinde bir dalgalanış oluşurdu. Belleğinin yine bir başkaldırmasıyla karşılaşır ve aklına gelsin diye, gözlerini süzer süzer; büsbütün kapardı.

Sonra birden, ya «zafer» kazanmışcasına bir silkinişle gözlerini yeniden bana dikerek, bakışını sürdürür; ya da sinirli bir güceniklik ve sanki düşmanca bir hırpalayışla kitabını kaldırarak dargın dargın, belleğinden kaçan o şeyi arardı..

Bana hiç bir zaman gülümsemedi bile... Bu çocuk, gülmek nedir bilmiyordu. Anlaşılan, gülmemek için kendince nedenler bulmuştu. Ama, gözlerinde her zaman derin bir sevecenliğin sıcaklığından doğan bir gönül rahatlığı, benim üsteleyen bakışımdan onu ürkütüp kaçırtmıyordu.

Ben, onun' öyküsü için tasarladığım başlangıca şu biçimi vermiştim
 O, öyle zavallı bir yavru kuştı ki, yuvasında güneş hiç gülmemişti... Sabahleyin erkence evden çıkıp akşam karanlığında dönen bir baba... Küçük bir evin bitmek tükenmek bilmeyen işlerini tek başına gören, uygun zaman buldukca eski bir giysisinden kızına bir giysi çıkarmaya çalışan bir anne... Çocuk : İkisinin arasında bir mutluluk olmaktan çok, kendisini zorunlu yoksunluklar içinde bıraktıklarından, bir acı; sofrada yakınmasız ve seßsiz duruşuyla kalplerini daha fazla sıkıan ağrı ve yaşantılarını durmacasına karartan bir duygulanış nedeni...

Sabahleyin anne, kapıda onun çantasını bağlarken, «Yemeğin içinde» diyor Bir kağıt parçasına sarılmış iki köfteyle kalınca bir dilim ekmek, belki iki elma, bir lop yumurta, bir avuç kuru üzüm... Sonra ana ve kız, biri daha çok verememekten, öteki çantasının içine konan şeylerden sıkıntılı; soğuk birer dudak dokunmasıyla öpüşüyorlar.. .

Anne, sokağı dönünceye dek çocuğu izliyor. Çocuksa, köşeyi dönmeden önce başını bir kez daha çevirmiyor bile, dosdoğru yürüyor. Onun; evine, anne ve babasına, üstelik kendisine, bu kadar yoksun, bu kadar mutsuz oldukları için, sanki gizli bir düşmanlığı var... Bunu, çocuğun gözlerinde görüyorum; o hiç gülmeyen, hiç bir sevinç dalgalanmasıyle parlamayan bulanık gözlerinde...

O; kavrulmuş, yanmış bir tomurcuk etkisi bırakırdı bende... Acaba, artık hiç açılmayacak sanılan bu tomurcuğun ömründe; taze renklerinin sevinci gülümseyen bir çiçek; mutlu, şen yaşamaktan tat duyulan bir hayat fişkırarak mıydı? Buna zaman bulunacak mıydı?

Onun öyküsüne böyle bir başlangıç tasarladıktan sonra bir de gelecek uydurmak ister ve öykünün arkasını şöyle sürdürürdüm:

On, on iki, on altı yıllarını çabucak ekler; onu güzelleştirerek, tüm renksizliklerini süsleyerek; ince, hoş bir genç kız yapardım. Ve birden

bunun üstünde tutuşan bir ışıkla, bulanık mavi gözlerine umut ve güç veren güneşlerden, aşk güneşlerinden serperdim. Hayalimin genç kızını nişanlısıyla kolkola, başbaşa görürdüm. Düşsel gücümün bir atılışıyla de yılları aşınca onu, mutlu bir ailenin annesi olarak bulurdum.

Bu kez kocasıyla birlikte, yine kolkola, mutlu; her gün öncesi günden mutlu, başbaşa yürürlerdi. Ve artık önlerinde, altın saçlarının lüleleri omuzlarına dökülen iki çocukları - biri oğlan, biri kız - bulunurdu.

Bunlara birer ad bile verirdim. Örneğin, «Niran» ile «Nuri»... Bu adları kısaltarak çağırırlardı : Oğlana «Nunu», kıza «Nini» derlerdi. Baba, kızına, «Nini, önüne bak !» diyecek, anne de oğluna, «Nunu, düşersin !» uyarısıyla özenini gösterecekti.

Ben onları yıllar sonra böyle mutlu ve şen gördükçe, kendi kendime «Oh, ne iyi!» diyecektim, «Benim okullu küçük kız, o gülümseme nedir bilmeyen çocuk, şimdi gülmeyi de öğrenmiş ! »

Bu mutluluğun oluşumunda benim de katkım bulunduğunu sanarak, bu sevinçli sonucu tasarlamakla onun gerçekleşmesini kolaylaştırmışım gibi, kendimi kutlayacaktım.

Ama hayat, öykünün sonunu böyle yapmadı. Bakınız, nasıl :

Yıllar geçmiş ve o anım, çok uzun süre önce belleğimden bütünüyle silinmişti.

Bir gün yaşlıca bir hasta dostumu yoklamak için yattığı hastaneye gitmiştim. Yatağın kıyısına oturmuş; görüşüyorduk.

Dostum, hastalığın verdiği titizlikle, her şeyden; doktordan, hastaneden ve ilâçlardan, yemeklerden; sonra da yatağında iyi oturamadığından sızlanarak, arkasından kayan yastıklardan bile yakındı. Onun gözünde her şey, yanıp yakılmaya ve ağlaşmaya yol açıyordu. Gözyaşı akıtmak için olmayacak nedenler yaratan çocuklara özgü bir geçimsizlikle bu yaşlı hasta dostum da, daha sayıp dökülecek birçok sızlanma konuları arıyordu.

Bir aralık bana:

«Zile basar mısın?» dedi.

Zile bastım, biraz sonra odaya, gençlikten uzaklaşmış bir hastabakıcı. bir gölge hafifliğiyle yürüyerek girdi. Dostum, kızgın bir sesle «Şu yastıkları düzeltiniz!» dedi.

Sesinde acımadan öyle uzak bir dargın anlatım vardı ki, üzüntüyle gözlerimi hastabakıcının yüzüne kaldırdım.

Onun, paylanmaya benzeyen bu sözü nasıl karşıladığını görmek istiyordum.

Hastabakıcı, tatlı bir gülümsemeyle yaklaşmıştı ve bütün yüzünde derin bir içten bağışlayışın engin doygunluğu parlıyordu.

Birden kafamda bir anının şimşekleri çaktı ve gözlerimde küçük okullu kızı buldum! O, kuşkusuz, beni tanımayarak, görevinin gereğini yapıyor; hep o tatlı gülümseyişiyle yastıkları düzeltiyordu. Gözleri, hep o bulanık mavi gözlerdi. Yalnız onlarda bir başkalık vardı: Bu gözler, ilk kez derin bir gönül rahatlığını yansıtan aydınlık bir gülüşle dalgalanıyordu.

Az kalsın sandalyeden kalkıp koluna yapışacak

«Zavallı çocuğum! Ben senin öykünü böyle mi düzenlemiş, bu sonuca mı ulaştırmıştım? Nerede «Nunu ile Nini?» diyecektim.

O, yavaşca, yine bir gölge hafifliğiyle kayarak, aklımdan geçen soruya sanki

«Benim Nunu ile Nini, işte bu gördüğünüz hastalar» karşılığını vererek odadan, gözlerindeki o, eksilmeyen gülümsemeyle, ayrıldı.

Artık gülebildiğine göre, öyle başlayan öyküsünün böyle bir sona erişmesinden mutlu demekti.

KAYNAKÇA

- Adler, Alfred; Eğitimi Zor Çocukların Psikolojisi, çev: Yedigöller Türkeli, Kariyer Yayıncılık, İstanbul, 2000
- Aytaç, Gürsel; Çağdaş Alman Edebiyatı, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Başbakanlık Basımevi, 1. bs., Ankara, 1983
- Bachmann, Ingeborg; "Almanca'dan Öyküler" Çağdaş Yazarlardan Seçmeler, çev: Arif Gelen, içinde "Her Şey", Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 1993
-, Frankfurt Dersleri, çev: Zeynep Sayın, Bağlam Yayınları, 1. bs. İstanbul, 1989
- Dizdaroğlu, Hikmet; Halit Ziya Uşaklıgil' in Öykücülüğü, Türk Dili., Ankara, 1975
- Erikson, Erik H.; Kindheit Und Gesellschaft, Ernst Klett Verlag, Stuttgart, 1976
- Homan-William; Kinder Brauchen Liebe. Droemerche Varlagsanstalt Th. Knaur Nachf, München/ Zürich, 1970
- Kaya, Rezan Şahin; Psiko-Sosyal Yönleriyle Aile, Kardeş Basımevi, Ankara, 1979
- Kuzgun, Yıldız; Rehberlik ve Psikolojik Danışman, 4. bs. ÖSYM Yayınları, Ankara, 1988
- Lindenfield, Gael; Kendine Güvenen Çocuk Yetiştirme , çev: Gülşen Tümer, HYB Yayıncılık, Ankara, 1997
- Miller, Alice ; Am Anfang war Erziehung, Suhrkamp Verlag Frankfurt, am Main, 1980
- Nazlı, Serap; Aile Danışmanlığı, 2. bs., Nobel Yayın Dağıtım, Ankara, 2001,
- Orvin, George, H; Ergenlik Çağındaki Çocuğunuzu Anlamanın Yolları, çev: Ayşe Güran, HYB Yayıncılık, Ankara, 1997
- Özbek, Yılmaz; Sağlıklı Eğitim Sağlıklı Toplum, Çizgi Kitabevi, Konya, 2004
- Özdoğan, Berka; Çocuk ve Oyun, Anı Yayıncılık, Ankara, 2004

- Öztürk, Orhan; Ruh Sağlığı ve Bozuklukları, Nobel Tıp Kitapevleri, Ankara, 2001
- Salk, Lee; Çocuğun Duygusal Sorunları , çev: Erzen Onur, Remzi Kitabevi, İstanbul, 1982,
- Sauber, W; Der Stand der Zwillingsforschung in Paedagogisch sicht, In Zeitschr, F. Paed,
- Spock, Benjamin; Çocuk Bakımı ve Eğitimi, çev: Zuhal Avcı, Bilgi Yayın Evi, Ankara, 1972
- Tolstoy, lev Nikolayeviç; Anna Karenina, İletişim Yayınları, İstanbul, 2002
- Uşaklıgil, Halit Ziya; 'Aşka Dair' Hikâyeler, içinde "Bir Başlangıcın Sonu", İnkılâp ve Aka Kitapevleri, İstanbul, 1974
- Yavuzer, Haluk; Çocuk Eğitimi El Kitabı, 17. bs., Remzi Kitap Evi, İstanbul, 2004
- Yörükoğlu, Atalay; Çocuk Ruh Sağlığı, 5.bs. İş Bankası Kültür Yayınları, Ankara, 1983
-, Değişen Toplumda Aile ve Çocuk, Özgür Yayınları, İstanbul, 1997

ÖZGEÇMİŞ

23.09.1971 yılında Kırıkkale’de doğdu. 1984 -1988 yıllarında Dört Yol Yakacık Lisesine gitti. 1997-2003 yılında Atatürk Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Alman Dili ve Edebiyatı Bölümünü bitirdi.

2003 yılında Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Alman Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalında yüksek lisans yaptı. Tez çalışmasında, Prof. Dr. Salih Zeki BAYRAM yöneticiliğinde, Ingeborg BACHMANN ‘ın “Her Şey” ve Halit Ziya UŞAKLIGİL’in “ Bir Başlangıcın Sonu“ adlı kısa öykülerinde çocuk-aile ilişkisi, adlı çalışmasını yaptı.

